

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI
EKONOMİK KALKINMA VE BÜYÜME BİLİM DALI**

**DENİZLİ İLİNDEKİ TEKSTİL SEKTÖRÜNDE İHRACAT VE
İHRACATIN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ**

MASTER TEZİ

**HAZIRLAYAN
ÇİĞDEM GÜNCAN**

**TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. MUHTEŞEM KAYNAK**

ANKARA - 2007

ONAY

Çiğdem Güncan tarafından hazırlanan “Denizli İlindeki Tekstil Sektöründe İhracat ve İhracatın Sürdürülebilirliği” başlıklı bu çalışma, 07.08.2007 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından İktisat Anabilim dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Muhteşem KAYNAK (Baskan)

Prof.Dr. Dilek ÖZBEK

Doç.Dr. Arslan YİĞİDİM

ÖNSÖZ

Bir ülkede ekonomik faaliyetlerin bölgeler arasında dengeli dağılımı sorununu konu alan “bölgesel iktisat”, sadece ülkemiz için değil, batı üniversiteleri için de cazip bir konudur. İkinci Dünya Savaşı sonrası, ülkeler arasında ekonomik ve sosyal alanda büyük farklılıkların açıkça görülmesi, Kalkınma Ekonomisi adı altında yeni bir konunun lisans düzeyindeki eğitim programlarına girmesine neden olmuştur. Ülkeler arasında görülen bu gelişmişlik farkına benzer durumun, her ülkenin değişik bölgeleri arasında var olduğu da gözden kaçmamıştır. İşte “bölgesel iktisat” bu sorunu inceleyen bilim dalıdır. Bu çalışmamızın amacı bu iktisat bilim dalından hareketle, son yıllarda dikkati çeken Denizli İli Tekstil Sektörü’ nün yapısını incelemek, tekstil sektöründeki büyümeyi ve büyümenin sürdürülebilirliğini tartışmak, çözüm önerilerini ortaya koymaktır.

Bu amaçla çalışmanın ilk bölümünde bölgesel iktisat literatürüne değinilecektir. Bu bölümde öncelikle kalkınma ve bölgesel kalkınma kavramları açıklanacak daha sonra Denizli ili bölgesel kalkınmasında açıklayıcı teori olarak gösterilen Kentleşme Ekonomileri ve Dışsallıklara yer verilecektir. Çalışmanın ikinci bölümünde ise, Türkiye’de uygulanan kalkınma planlarına kısaca değinilecektir. Üçüncü bölümde; Denizli sanayii’ nin Türkiye ve Ege Bölgesindeki yeri, sanayi kolları, sanayileşme nedenleri, tekstil sektörü gelişimi üzerinde durulacaktır. Denizli’ nin coğrafi yapısı, hammaddelere olan yakınlığı, tekstil sektörünü öne çıkartan nedenler irdelenerek ele alınacaktır. Denizli tekstil sanayii ihracat rakamları ve Türkiye tekstil sanayii rakamları sunularak karşılaştırmalı açıklamalara yer verilecektir. Çalışmanın dördüncü ve son bölümünde, Denizli tekstil sektörünün günümüzde, gelecekte dünya ile rekabet şansı ve ihracatın sürdürülebilirliğinin sağlanması konusunda yapılması gerekenler açıklanmıştır. Dokuzuncu kalkınma planından hareketle hazırlanan bu

bölümde güncel yorumlara ve tekstil sektörünün sürdürülebilirliği için yapılması gerekli görülen yapılanmaların neler olduğuna yer verilmiştir.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR CETVELİ	vi
TABLO VE ŞEKİLLER CETVELİ	vii
GİRİŞ	1
1.BÖLÜM: KALKINMA ve BÖLGESEL KALKINMA	
1.1.Kalkınma ve Bölgesel Kalkınma Kavramları	
1.1.1.Bölge Kavramı ve Çeşitleri	3
1.1.2.Ekonomik Yapı Açısından Bölge Çeşitleri	4
1.1.3.Ekonomik Gelişme Düzeyine Göre Bölge Çeşitleri	5
1.2. Bölgesel Kalkınma Politikasının İlke, Amaç ve Araçları	6
1.2.1.Bölgesel Kalkınma Politikalarının Temel İlkeleri	6
1.2.2.Bölgesel Kalkınma Politikasının Amaçları	7
1.2.3.Bölgesel Kalkınma Politikasının Araçları	8
1.3. Yeni Bölgesel Büyüme Modelleri	10
1.3.1.Ekonomik Büyüme Sürecinin Mekansal Boyutu	10
1.3.1.1.Karşılaştırmalı Üstünlükler ve İçsel Ekonomiler	11
1.3.1.2.Dışsal Ekonomiler	12
1.3.2.Statik Dışsallıklar ve Kentsel Gelişme	14
1.3.2.1.Yerleşme Ekonomileri	14
1.3.2.2.Kentleşme Ekonomileri	16
1.3.2.3.Dinamik Dışsallıklar ve Kentsel Gelişme	18
1.3.2.4.MAR (Marshall- Arrow- Romer) Dışsallıkları	19
1.3.2.5.PORTER Dışsallıkları	23
1.3.2.6.JACOBS Dışsallıkları	23

2.BÖLÜM: TÜRKİYE' DE BÖLGESEL GELİŞME POLİTİKASI VE TARİHSEL GELİŞİMİ

2.1.Türkiye' de Bölgesel Gelişmede Rol Alan Belli Başlı Kurumlar	26
2.2.Türkiye' de Gelişme Politikası Araçları	27
2.3.Türkiye' de Bölgesel Gelişme Politikaları	29
2.3.1.Planlı Dönem Öncesi Bölgesel Gelişme Politikaları	29
2.3.2.Planlı Dönemde Bölgesel Gelişme Politikaları	29
2.3.2.1. 1. BYKP Dönemi	30
2.3.2.2. 2. BYKP Dönemi	30
2.3.2.3. 3.BYKP Dönemi	30
2.3.2.4. 4.BYKP Dönemi	31
2.3.2.5. 5.BYKP Dönemi	31
2.3.2.6. 6.BYKP Dönemi	32
2.3.2.7. 7.BYKP Dönemi	33
2.3.2.8. 8.BYKP Dönemi	33
2.3.2.9. 9.KP Dönemi	34
2.4. Türkiye'de Bölgesel Kalkınmanın Yeni Alanları	38
2.4.1 Yeni Sanayi Odakları Kavramı	38

3.BÖLÜM: DENİZLİNİN İKTİSADİ YAPISI VE YAKIN DÖNEM GELİŞME DİNAMİKLERİ

3.1.Denizli İlinin Coğrafi Yapısı Ve Hammaddelere Yakınlık	39
3.2.Denizli'nin Türkiye Sanayii İçindeki Yeri ve Gelişme Performansı	42
3.2.1.İmalat Sanayi Payı	42
3.2.2.Katma Değer Payı	42
3.2.3.İstihdam Payı	43
3.3.Denizli'nin Bölge Sanayii İçindeki Yeri	43
3.3.1.Sanayi Kuruluşlarının Gelişimi	45
3.3.2.Sanayileşme Nedenleri	45
3.3.3.Sanayi Kolları	46
3.4.Denizli'nin Tekstil Sektöründeki Yeri ve Gelişimi	48
3.5.İstatistikî Verilerle Denizli Tekstil Sektörü	52

4.BÖLÜM: DENİZLİ TEKSTİL SEKTÖRÜ İHRACATININ SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ

4.1.Denizli Tekstil Sektörü' nün Günümüzde Gelmiş Olduğu Nokta ve Gelecekte Rekabet Şansı	61
4.2.İhracatın Sürdürülebilirliğinin Sağlanması Konusunda Yapılması Gerekenler	66
SONUÇ	75
KAYNAKÇA	77
ÖZET	81
ABSTRACT	83

KISALTMALAR CETVELİ

- AB: Avrupa Birliği
ABD: Amerika Birleşik Devletleri
AKT: Aktaran
AR-GE: Araştırma Geliştirme
BYKP: Beş Yıllık Kalkınma Planı
DETKİB: Denizli Tekstil İhracatçıları Birliği
DİE: Devlet İstatistik Enstitüsü
DPT: Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı
FOB: Free on Board
GAP: Güneydoğu Anadolu Projesi
GYSİH: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
İZTO: İzmir Ticaret Odası
KOBİ: Küçük ve Orta Boy İşletmeler
KOSGEB: Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
MAR: Marshall-Arrow-Romer
MGK: Milli Güvenlik Kurulu
NUTS: Avrupa İstatistiki Bölge Birimi
SME: Small and Medium Size Enterprises
TOBB: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
ÜR-GE: Ürün Geliştirme

TABLO VE ŞEKİLLER CETVELİ

	Sayfa No
Tablo 1: Denizli İli' nin Bölge İhracatı İçindeki Sırası	44
Tablo 2: Denizli İmalat Sanayiinde Faaliyette Bulunan Firmaların Sayısı ve Bunların Sektörel Dağılımı	47
Tablo 3: 2000 -2005 Yılları Arasında Denizli Bornoz/Havlu Sabahlık İhracat Rakamları	52
Tablo 4: 2000 -2005 Yılları Arasında Denizli Çarşaf/Nevresim ve Pijama Gecelik İhracat Kayıt Rakamları	53
Tablo 5: 2000 -2005 Yılları Arasında Denizli Bay Dış Giyim ve Bayan Dış Giyim İhracat Kayıt Rakamları	54
Tablo 6: 2000 -2005 Yılları Arasında Denizli Bay İç Giyim ve Bayan İç Giyim İhracat Kayıt Rakamları	55
Tablo 7: 2000 -2005 Yılları Arasında Denizli Pamuklu Dokuma Kumaş Ve Pamuklu Örmek Kumaş İhracat Kayıt Rakamları	56
Tablo 8: 2000 -2005 Yılları Arasında Denizli Pamuk İpliği ve Çorap İhracat Kayıt Rakamları	57
Tablo 9: Denizli 1994 – 2005 yılları Arasındaki İhracat Rakamları	58
Tablo 10: Mal Gruplarına Göre İhracat Rakamları Açısından Türkiye Ve Denizli Karşılaştırması	59
Tablo 11: Denizli İli İşletme Sahiplerine İlişkin Öğrenim Durumu	62

GİRİŞ

Son 30 yılda dünyada ve Türkiye’de yeni büyüme merkezleri ve endüstriyel bölgelerin ortaya çıkışı, gerek iktisadi politika otoritelerinin gerekse de bilimsel–akademik çevrelerin yoğun ilgisini çekmiştir. Kentsel, bölgesel gelişim konusunda ulusal ve uluslar arası düzeyde birçok başarılı örneğin görülmesi, bu başarı öykülerinin incelenerek nedenlerinin ortaya çıkarılması ve bu deneyim sonuçlarının genelleştirilebilme olanaklarının saptanması giderek önem kazanmıştır.

Son yıllarda özellikle tekstil başta olmak üzere hızlı bir sanayileşme sürecinde oluşuyla “Denizli Mucizesi” olarak nitelendirilen Denizli, ekonomik aktivite bakımından ülkenin 13., sanayi bakımından 9., nüfus bakımından 25.sırada olması ve ülke genelindeki 500 büyük firmadan 13’ünün bu ilde faaliyet göstermesiyle dikkatleri üzerine çekmiştir.

Bütün bu veriler ilin bölge ve ülke ekonomisinde oldukça önemli bir yere sahip olduğunu, küreselleşen dünya ekonomisinde ve Gümrük Birliği sürecinde rekabete açılarak zorlu bir yarışa başlayan ülkemiz ekonomisinde giderek yükselen bir hızla daha da büyüyeceğini ve gelişeceğini göstermektedir.

Gerek dünyada gerekse ülkemizde meydana gelen bu hızlı gelişime uyum sağlamaya çalışan Denizli’ yi bu statüye kavuşturan olay nedir? Acaba bu sağlıklı bir gelişme midir? Bu gelişme sürdürülebilir midir?

Bu araştırmamızla, ülkemizin gelişmemiş yörelerine model olarak nerilen Denizli' nin Tekstil Sanayii analiz edilerek gelişimi ve muhtemel sorunları incelenecektir.

Çalışmamızda ncelikle Denizli ekonomisinin açıklanmasına yönelik bölgesel iktisat literatürüne değinilecektir. Denizli ekonomisinde tekstil sektörünün gelişimi ve yeri incelenecektir. Denizli ekonomisi ve tekstil sanayi kuruluşlarının günümüzde karşılaştığı sorunlar analiz edilerek sorunların zmne katkı sağlayabilecek öneriler getirilmeye çalışılacaktır.

1. BÖLÜM: KALKINMA VE BÖLGESEL KALKINMA

1.1. Kalkınma ve Bölgesel Kalkınma Kavramları

Gelişmiş ve geliştirmekte olan bütün ülkelerin, sosyo-ekonomik alanda bölgesel dengesizlikleri yaşadıkları ya da halen yaşamakta oldukları bilinmektedir. Bununla birlikte, bölgesel dengesizliklerin bir çok ülkede ulusal bir sorun olarak toplumların ekonomik ve politik gündeminde yerini alması ve önem kazanmasının, özellikle İkinci Dünya Savaş sonrası dönemde ortaya çıktığı görülmektedir.

Belirtilen dönemde sorunların yoğunlaşması, soruna yönelik kamuoyu duyarlılığının da artan iletişim imkanlarının etkisi, sorunları çözmeye yönelik kuramsal çalışmaları, kurumsal yapılaşmaları ve kamu müdahalelerini arttırdığı gözlenmektedir (İldırar,2004:7).

Kalkınma, salt üretimin ve kişi başına gelirin artışından ibaret olmayıp sosyo-ekonomik ve kültürel yapının da değiştirilmesi, geliştirilmesi anlamına gelmektedir. Bu nedenle de kalkınma teorisi, yalnızca ekonomik faktörlerle değil, aynı zamanda sosyal, kültürel, politik ve psikolojik etkenlerle de yakından ilişkili olmaktadır (İldırar,2004:5).

1.1.1. Bölge Kavramı ve Çeşitleri

Türkiye' de bölgesel kalkınmada kurumsal olarak yer alan DPT' nin bölge kavramına ilişkin yaklaşımını şu şekildedir;

Geleneksel anlayışa göre bölge; yan yana gelmiş yerel birimlerin mekansal bütünlüğü ile oluşan, ulus devlet dışına kapalı, ulus devletin denetiminde sınırları çizilmiş bir birimdir. Küresel anlayışta ise bölge; ilişki ağı ile belirlenen, mekansal süreklilik koşulu olmayan yerellerin oluşturduğu uluslar arası ilişkilere doğrudan açılan, sınırları değişken bir birim olarak değerlendirilmektedir. Ağın niteliği ve boyutu, yerelin dolayısıyla bölgenin gelişmişliğini belirlemektedir. Bu durumda yerel dinamikler ekonomik kalkınmanın ve bölgesel kalkınmanın itici gücü olarak değerlendirilmektedir (DPT,2000:7).

Diğer bir ifadeyle mekan kalkınmanın önemli bir bileşeni olarak görülmektedir (İldırar,2004:9).

1.1.2. Ekonomik Yapı Açısından Bölge Çeşitleri

a. Homojen (Türdeş) Bölge

Homojen bölge; “seçilen bir veya bir çok kriterlere göre birbirini takip eden kesimlerin teşkil ettiği bir bütün” olarak tanımlanabilir. Türdeş olması için gerekli nitelikler ise ekonomik faaliyetlerin biçimi, gelir düzeyi, coğrafi konum, üretilen mal ve hizmetlerin cinsi, nüfusun sosyal ve ekonomik özellikleri v.b. şeklinde sıralanabilmektedir (İZTO,1996:4).

b. Polarize (Kutuplaşmış) Bölge

Polarize bölge; bir kutup ve bu kutbun etkisi altındaki yerleşim merkezleri arasındaki ilişkiyi gösteren dinamik bir kavram olarak değerlendirilmektedir.

c.Plan Bölge (Planlama Amaçlı Bölge)

Plan bölge “kentten daha geniş, ülkeden daha küçük, yönetsel sınırları ulusal yönetsel birim sınırlarıyla çakışan, ama etkileşim açısından o sınırları aşabilen, yerinden yönetilen, demokratik-katılımcı bir yönetime ve bütçeye sahip bir planlama ve yönetim birimidir.” (DPT,2000:8).

1.1.3. Ekonomik Gelişme Düzeyine Göre Bölge Çeşitleri

a. Gelişmiş Bölge

Gelişmiş bölge; gelir seviyesi ve gelir artış hızı itibariyle ülke ortalamasının üstünde olan bölgedir.

b. Az Gelişmiş Bölge

Az gelişmiş bölge, gelişme potansiyelini kaybetmiş veya gelişme avantajları olmayan bir bölge olarak tanımlanmaktadır.

c.Gelişme Halindeki Az Gelişmiş Bölge(Potansiyel Gelişme Bölgesi)

Gelir seviyesi itibariyle ülke ortalamasının altında olmakla beraber gelişme hızı ülke ortalamasının üstünde olan bölgeler gelişme halinde az gelişmiş bölgeler olarak adlandırılmaktadır.

d. Potansiyel Bakımdan Az Gelişmiş Bölge

Potansiyel bakımdan az gelişmiş bölge “gelişme potansiyelini kaybetmiş bölge” olarak tanımlanabilir(MGK,1993:22).

1.2. Bölgesel Kalkınma Politikasının İlke, Amaç ve Araçları

Bölgesel kalkınma kavramı, ülke bütününde yer alan bölgelerin, çevre bölgeler ve dünya ile karşılıklı etkileşimi ile oluşan bölge vizyonunu dikkate alan, katılımcılık ve sürdürülebilirliği temel ilke edinen ve insan kaynaklarının geliştirilmesi, ekonomik ve toplumsal potansiyellerin harekete geçirilmesi yoluyla bölge refahının yükseltilmesini amaçlayan çalışmalar bütünü olarak tanımlanabilmektedir (DPT,2003:250).

1.2.1. Bölgesel Kalkınma Politikalarının Temel İlkeleri

a. Sosyal Karlılık İlkesi

Bölgesel kalkınma politikasının birinci ilkesi gereği geri kalmış bölgelerde kısa vadede verimli olmasa bile sosyal karlılığı yüksek, uzun vadede ekonomik olabilecek yatırımların devlet tarafından yapılması gerekmektedir (Dinler,1986:200).

b.Kalkınma Kutbu İlkesi

Bölgesel kalkınma politikasının savunulan ikinci ilkesi, birincisinin sonucu diyebileceğimiz “kalkınma kutbu” ilkesidir. F. Perroux, kalkınma kutbunu şöyle belirtmektedir: “Ekonomik gelişme aynı anda, bir ülkenin tüm yörelerinde birden görülmez, farklı şiddetlerde, gelişme kutup ya da noktalarında görülür ve buralarda yoğunlaşır. Belirli bir yoğunluğa eriştikten sonra çeşitli kanallardan değişen nihai etkilerle bütün ekonomiye yayılır (AKT: Dinler, 2001:285).”

c. Halkın Katılımı ilkesi

Bölgesel kalkınmayı sağlayacak olan kalkınma kutbunun yaratılması, ekonomik ve sosyal ortamın etkin beraberliği ile gerçekleştirilebilmektedir.

Bölgesel kalkınma planlarının hazırlanma ve uygulama aşamasında bu ilke doğrultusunda aşağıdaki metotlar uygulanabilmektedir (GAP,2002:13 Akt: İldırar, 2004:18).

- Bilgilendirme,
- Ortak çalışma,
- Danışma,
- Delegasyon.

1.2.2. Bölgesel Kalkınma Politikasının Amaçları

Gelişmiş bölgeler arasındaki dengesiz dağılım, ekonomik büyüme belli bir düzeye ulaştıktan sonra kalkınma açısından engel oluşturmaya başlamaktadır. Bu nedenle bölgeler arasındaki farklılıklar, kalkınmakta olan bir ülke için çok önemli bir sorun olarak görülmektedir. Sorunun temelinde

yatan yapısal faktörler nedeniyle bu konuda radikal tedbirlerin alınması gerekli olmaktadır (Kumral,1993: 43: Akt: Ildırar,2004:20).

Bu olumsuz gelişmeleri engelleyebilmek için, bölgesel kalkınma politikasının genel ekonomi politikasından türetilen üç temel amacı bulunmaktadır:

- Büyüme amacı,
- İstikrar amacı,
- Dengeleme ve eşitleme amacı.

1.2.3. Bölgesel Kalkınma Politikasının Araçları

- Bölge planlama,

Ekonomik kalkınma yalnızca sermaye birikiminden oluşan mekanik bir olgu değildir. Aynı zamanda sosyo-kültürel ve politik yönleri de olan dinamik bir süreç olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla, sosyo-kültürel ve politik bir değişim olmaksızın ekonomik kalkınmadan söz edilemeyeceği argümanı genel kabul görmektedir. Bu bağlamda, diğer koşulların gerçekleştiği varsayımı ile salt ekonomik kalkınma ele alındığında iktisadi planlama bir planı yapmak ve bunu uygulamaktır. Gerek gelişmiş, gerekse gelişmekte olan tüm ülkelerde iktisadi planlama kalkınmanın olmazsa olmaz koşullarından biri olarak ele alınmaktadır (Ildırar,2004:21).

Planlamanın esas amacı; sistemin istikrarıyla bağdaşabilecek, koordine edilmiş üretim hedeflerini tespit edebilecek şekilde, ülkenin veya bölgenin iktisadi kalkınmasına ait geniş bir bakış açısı elde etmektir (MGK,1993:38. Akt: Ildırar,2004:7).

- Kamu yatırımlarının gerçekleştirilmesi,

Hükümetlerin bölgeler arasındaki gelişmişlik farklarını azaltmak için müracaat edebilecekleri bir diğer önemli araç, kamu harcamalarıdır. Devlet, göreceli geri kalmış bölgeye, o bölgeden elde ettiği kamu gelirinden daha fazla harcama yaparak, söz konusu bölgeye ilave bir satın alma gücü zerk edebilir. Böylece bir yandan zerk edilen satın alma gücüyle bölgede canlanma başlayacak, öte yandan yapılan kamu yatırımlarıyla bölgenin üretim kapasitesi arttırılacak ya da eksik olan alt yapısı tamamlanacak ve böylece bölge, işletmeler için daha cazip hale gelecektir (Dinler, 2001: 299).

- Yönetimsel örgütün bölgesel kalkınma sorunlarına adaptasyonunu sağlamak,

Bölgesel politikaların uygulanmasında, mevcut yönetimsel örgütün bu politikanın gereklerine cevap vermesi genellikle güç olmaktadır. Bölgesel kalkınma planlarının hazırlanması ve uygulanması için, yönetimde bölgesel örgütlenmeye gitmek ve gerektiği durumlarda yetki devri, yetki genişliği ve yerinden yönetimi gerçekleştirmek gerekmektedir. Bu arada bir taraftan yönetimin mali olanakları ve personelin kalitesini yükseltmeye, diğer taraftan geleneksel yönetim çerçevesi dışında özel kuruluşlarla bölgesel politikalar uygulanılmaya çalışılmaktadır (İldırar, 2004: 34).

- Mali ve vergisel teşvik önlemleri,

Devletin, bölgesel politikalara ilişkin amaçlarına ulaşabilmek için, özel sektörün az gelişmiş bölgelere yatırım yapmalarını sağlayacak çeşitli mali ve vergisel teşvik önlemleri aldığı görülmektedir. Yatırımların maliyetini düşürmeye veya karlılığı arttırmaya yönelik bu önlemler, yalnızca geri kalmış bölgelerin canlandırılması amacına değil, aynı zamanda bir çok geri kalmış

ülkede ekonomik gelişmeyi sağlamak için, sanayi sektörünün geliştirilebilmesi amacıyla yönelik olarak düzenlenmektedir (İldırar,2004:37).

- Girişimciliğin teşvik edilmesi,

Günümüz dünyasında ekonominin küreselleşmesi ve yerelleşmesi aynı anda gerçekleştiği görülmektedir. Bu nedenle ekonominin küreselleşmesi bölgesel ve yerel kalkınma stratejilerine daha önemli roller yüklemektedir. Yeni bölgesel politikalarla birlikte yerel istihdamı artırıcı girişimler artmaktadır. Bu tür girişimler yerel kaynak kapasitesini genişletici, kaynak kullanımını artırıcı, aynı zamanda girişimciliğin yoğunluğunu ve niteliğini artırıcı şekilde biçimlendirilmektedir (İldırar,2004:42). Bu nedenlerle girişimcilik teşvik edilmeye çalışılmaktadır.

1.3. Yeni Bölgesel Büyüme Modelleri

Bölgesel büyüme argümanını incelemeye yönelik teorik modellerin büyük çoğunluğunun büyüme teorisinin etkisinde kaldığı görülmektedir. Büyüme teorisi çerçevesinde ele alınan bu modeller, bölgesel büyüme sorunlarına uyarlanarak “bölgesel büyüme modelleri” geliştirilmiştir. Bu çalışmada Denizli Ekonomisi irdeleneceği için Denizli ilini açıklamakta en uygun düşen Kentsel Büyüme Dinamikleri’ ne ait teorik yaklaşımlar taranmış ve bunlar arasında neo-klasik model ile içsel büyüme modeli ön plana çıkartılmıştır.

1.3.1. Ekonomik Büyüme Sürecinin Mekansal Boyutu

Ekonomik büyüme sürecinin mekansal karşılığı kentleşme sürecini içerdiği için, büyümenin zaman ve mekan açısından analizinde kentsel gelişimin incelenmesi ve endüstrileşme ile bağlantılarının kurulması önem

kazanmaktadır. Ekonomik coğrafya veya kentsel ekonomi literatüründeki klasik yerleşme teorisine göre, kentlerin oluşumunda belirleyici olan faktörler genel olarak şöyledir: Karşılaştırmalı üstünlükler, içsel ekonomiler ve dışsal ekonomiler.

1.3.1.1.Karşılaştırmalı Üstünlükler ve İçsel Ekonomiler (Ölçek Ekonomileri)

Çok genel olarak bölgeler arasındaki mal ve hizmet üretim kapasitelerindeki farklılığı ifade eden karşılaştırmalı üstünlükler, bölgeler arasındaki doğal kaynak, fiziki ve beşeri sermaye ile işgücü donanımları ve verimlilik farklılıklarından ileri gelmektedir (Fang ve Dewen,2003:3; Akt: Ildırar, 2004:89).

Başlangıç avantajları olarak da nitelendirilen karşılaştırmalı üstünlükler doğrultusunda, belirli ürünlerin üretiminde uzmanlaşma ve bölgeler arası ticaret, endüstriyel kentlerin oluşumuna yol açan nedenlerin başında gelmektedir.

Aynı zamanda taşımacılıkta ölçek ekonomilerine bağlı olarak ortaya çıkan pazar alanı ile merkezileşme ve nüfus yoğunluğu artarak pazar kentlerinin gelişmekte olduğu görülmektedir. Bu gelişimde pazar alanı ya da pazarın büyüklüğü kentin optimal ölçeğini belirlemektedir. Böylece, endüstrileşme ve kentleşme süreçleri arasındaki ilişkiler açısından endüstri devrimine bağlı olarak ayrıcalıklı bölgelerde yersel yoğunlaşmalar meydana gelmekte ve sonuçta bir çeşit kentler hiyerarşisinin oluştuğu görülmektedir. Bu bağlamda, ülke içindeki nüfusun bölgeler arasındaki dağılımının ortaya çıkmasındaki ilk neden karşılaştırmalı üstünlükler olmaktadır (Küçükler,1998:4).

1.3.1.2.Dışsal Ekonomiler (Yığılma Ekonomileri)

Günümüzde ekonomik faaliyetlerin (ya da firmaların) ve nüfusun (ya da hane halkının) belirli merkezlerde yoğun bir şekilde toplandığı görülmektedir. Yığılma ekonomileri olarak bu olgunun coğrafik mekanda karşılığı şehirler olmaktadır. Zira nüfusun ve her türlü ekonomik ajansın, yerleşim ve kuruluş yeri olarak şehri tercih ettikleri görülmektedir. Bu bağlamda kentler değişik ekonomik faaliyetlerin toplandığı yerler olmaktadır (İldırar,2004:89).

Kentlerin ortaya çıkışında karşılaştırmalı üstünlükler ile ölçek etkili olurken özellikle büyük endüstriyel kentlerin oluşumunda üretimdeki pozitif dışsallıklar belirleyici olmuştur (Küçüker, 1998: 44).

Bu toplanma, yani şehirlerin nüfus ve ekonomik faaliyetleri kendilerine çekme gücü “yığılma ekonomileri” ile açıklanmaktadır.

Kuruluş yeri faktörü olarak dışsal ekonomiler, firmaların neden belirli yerlerde toplanma ve yığılma eğiliminde olduklarını açıklamaktadır. İletişim olanakları nedeniyle diğer firmalar ve müşteriler ile ilişki kurmak daha kolay olduğu için firmalar da büyük kentlerde yerleşmektedir. Bu kez firma için dışsal fakat endüstri için içsel veya hem firma hem de endüstri için dışsal avantajlar söz konusudur. Dışsallıklar nedeniyle, aynı sektördeki veya farklı sektörlerdeki firmalar kuruluş yeri seçiminde birbirinin benzeri kararlar alarak, belli bir coğrafi kentsel alanda yığılma veya toplanma gerçekleştirmektedir. Aynı şekilde birçok insan da genişlemiş sosyal ilişki ve etkileşimler nedeniyle büyük kentlerde yerleşmeyi yeğlemektedir (Küçüker,1998: 44).

Marshall’ ın belirli bir kent veya mekanda bir ya da birkaç endüstri dalının kümelenmesi olgusunu açıklamak için “endüstriyel bölge” kavramını kullandığı görülmektedir. Uzmanlaşmış endüstrilerin yerleşmesini

açıklamak için Marshall' ın öne sürdüğü argümanlar şunlardır (Harrison,1992,Akt: Küçüker,1998:45):

a) Uzmanlaşmış hizmet sektörü firmaların ya da fason imalat yapan firmaların hizmetlerinden yararlanmak isteyen firmaların, endüstriyel bölge içinde yerleşmeleri kendilerine önemli avantajlar sağlamaktadır. Aynı şekilde, vasıflı işgücü havuzunu oluşturmak isteyen işçiler de aynı mekanda yoğunlaşmaktan ekonomik yarar sağlamaktadırlar. Endüstriyel bölgelerdeki ortak üretim faktörleri havuzunun büyümesi, faktör arzının artması ve faktör uzmanlaşmasının ilerlemesi sonucunda faktör fiyatları azalmakta veya faktör verimliliği artmaktadır.

b) Bu çeşit endüstriyel bölgelerde daha ucuz girdi üreten tedarikçi firmalar nedeniyle verimlilik artışları ortaya çıkmaktadır.

c) Endüstriyel merkezlerde teknolojik bilgi ve piyasa enformasyonunun yayılması daha kolay olduğundan, ortaya çıkacak olan teknik ilerleme sonucunda verimlilik artışı gerçekleşecektir.

Diğer taraftan Scitovsky tarafından geliştirilen “ parasal dışsal ekonomiler” kavramında ise başka bir firmanın yaptığı yatırım nedeniyle kullanılan girdinin fiyatı azalır ve/veya kalitesi yükselir. Piyasa mekanizmasına girmeden kullanıldığından karlılık artar. Gerek Marshall tipi, gerekse de Scitovsky tipi dışsal ekonomiler nedeniyle, başka firmaların üretiminin artması sonucunda maliyetlerin azalmasıyla sağlanan faydalar, literatürde yığılma ekonomileri olarak tanımlanır(Harrison,1992, Akt: Küçüker,1998:45). Ayrıca dışsal ekonomiler tanım gereği, firmalar için dışsal fakat endüstri için içsel bir niteliğe sahip olduğundan, yığılma ekonomilerinden kaynaklanan ölçeğe göre artan getiriler; tam rekabetçi denge ile uyumlu bir hale gelmektedir.

1.3.2. Statik Dışsallıklar (Statik Yığılma Ekonomileri) ve Kentsel Gelişme

1.3.2.1. Yerelleşme Ekonomileri (Localization Economies)

Belirli bir endüstrideki toplam üretim artışıyla birlikte firmaların üretim maliyetlerinin azalması ile ortaya çıkan pozitif dışsallıklar “yerleşme ekonomileri” olarak adlandırılmaktadır. Firma için dışsal, fakat endüstri için içsel olan avantajlar söz konusudur ve endüstri ölçeğinin artması sonunda ortaya çıkan uzmanlaşma kazançlarından yararlanılmaktadır. Bu yararlanmanın tam olarak gerçekleşmesinde yersel yakınlık gerekli bir koşul niteliğindedir (Küçüker,1998:46). Yersel yakınlık ile ekonomik faaliyetlerin koordinasyon maliyeti azalmaktadır. Firmaların yerelleşme ekonomilerinden yararlanabilmesi için, aynı endüstrideki diğer firmalara yakın olan yerlerde yer seçimi kararı alması gerekir. Böylece üretim maliyetlerini azaltabilmek için aynı endüstri içindeki firmalar belli bir coğrafi alanda kümelenecek ve toplanacaktır. Temel bir endüstri içinde faaliyet gösteren firmalar, belirli bir coğrafi alanda kümelenerek ortak bir alt yapıyı paylaşma, teknolojik bilgi ile piyasa enformasyonlarına daha fazla sahip olma, nitelikli iş gücünün oluşumundan yararlanma, hizmet sektöründeki firmaların uzmanlaşmış faaliyetlerinden yararlanma gibi bir dizi yığılma ekonomisi olanaklarından yararlanır. Bunların piyasası oluşmadığı için piyasa dışından bedelsiz olarak elde edilen bu avantajlar sonucunda verimlilik artmaktadır. Ara girdilerin üretimindeki ölçek ekonomileri, işgücü piyasası ekonomileri veya ekonomilerinden kaynaklanan yerelleşme ekonomileri sonucunda, belirli kentlerde belirli endüstrilerin toplanması veya yığılması gerçekleşir.

Bu bağlamda 3 temel mekanizmadan söz edilmektedir (Malmberg ve Maskell,2001:3, Akt: İldırar, 2001: 94)

- Ara Girdilerle Ölçek Ekonomileri
- İşgücü Piyasa Ekonomileri

– İletişim Ekonomileri ya da Bilgi Yayılmaları (Knowledge-Spillovers)

Yerelleşme ekonomileri belirli bir endüstriyel faaliyetin coğrafi olarak yoğunlaşması olduğu için, bu endüstrideki firmaların yersel yakınlık içinde bulunmalarının ekonomik temeli hiç kuşkusuz kaynak kullanımındaki etkinlik arayışıdır. Yerelleşme ekonomilerinin egemen olduğu bir kentin ekonomik yapısı, tanım gereği belirli sayıdaki endüstrinin varlığı tarafından belirlenir. Endüstriyel uzmanlaşma kentin ekonomik yapısının temel özelliğidir. Eğer yığılma ekonomilerinde yerelleşme ekonomileri belirleyici ve egemen unsur ise, bu durumda kentler belirli bir endüstriyel yapılanma üzerinde uzmanlaşarak büyüyecektir. Kent ölçeği bu endüstrilerde üretilen ürünler ile yerelleşme ekonomilerinin derecesine bağlı olacaktır. Statik yerelleşme dışsallıklarına göre “ aynı endüstri içinde bulunan ve birbirine yakın olarak yerleşen firmaların adam başı çıktı miktarı daha yüksek olur” önermesi kentlerin büyümesini değil fakat kentlerin uzmanlaşmasını açıklamaya yöneliktir.

Uzmanlaşmış kentlerin niteliğinin açıklanmasında özellikle bu dışsal ekonomiler kavramı yaygın biçimde kullanılmaktadır. Çünkü bu tip şehirler, benzer malları üreten çok sayıda firmanın oluşturduğu belli bir endüstri temelinde kurulmuşlardır. Bu konuda tipik örneklerden birisi tarihsel olarak tekstil sektöründe uzmanlaşan Manchester kenti, diğeri ise bilgisayar endüstrisinin merkezi olarak kurulan Silicon Valley yerleşim bölgesidir.

Yeni ve olgunlaşmamış endüstrilerdeki firmalar için, endüstriyel uzmanlaşmanın gerçekleşeceği kentler, bir çeşit “küvez ortamı” veya “küvez süreci” işlevini görür. Bu bağlamda yeni kurulmuş veya yeni bir ürün geliştiren firmalar gelişme süreçlerinin ilk aşamalarında ekonomik ve mali açıdan son derece kırılgandırlar. Bu nedenle, bu tür kuruluşlar gelişebilmeleri için en uygun ortamı aramaktadırlar. Bu ortam pozitif yığılma ekonomilerinin en yüksek düzeyde bulunduğu kent merkezlerinde veya merkezi çevreleyen geçiş alanlarında bulunmaktadır. Bu açıdan metropollerin merkezi veya

merkezi çevreleyen geçiş alanları yeni kurulmuş firmalar için en uygun gelişme ortamını sağlayan bir küvez işlemi görmektedir. Bebek endüstrisi aşaması geçildikten sonra olgunlaşma aşamasına girilince, bu kez “ürün-devreleri” hipotezi doğrultusunda standartlaşmış ürünler için yeniden büyük ölçekli üretime uygun ortamlara girilir. Olgunlaşmış endüstrideki firmaların yer seçimi kararlarındaki temel kriter kar maksimizasyonuna uygun olarak yapılır.

1.3.2.2. Kentleşme Ekonomileri (Urbanization Economies)

Belirli bir kentsel alandaki toplam üretimin artışı sonucunda firmaların üretim maliyetlerinin düşmesine yol açan dışsallıklar “kentleşme ekonomileri” olarak tanımlanmaktadır.

Kentleşme ekonomileri sadece belirli bir endüstrinin değil fakat bütün bir kentsel ekonomik yapının ölçeğinin büyümesinden kaynaklanır ve bu dışsallıklardan yine sadece belirli bir endüstrideki firmalar değil kent içinde faaliyet gösteren tüm firmalar yararlanır.

Kentleşme ekonomilerinin ortaya çıkışında birbiriyle ilişkisiz olan faaliyetlerin varlığı gerekli koşuldur. Bu açıdan bakıldığında firmaların burada bulunmalarının nedeni, yerel talebin güçlü ve yüksek olmasıdır. Bir şehirde belli bir endüstrinin kurulup gelişmesi sonucunda çalışan sayısının, dolayısıyla yerel talebin artmasının, kent içinde diğer ekonomik faaliyet dallarının da kurulmasına yol açacağı görüşü savunulmaktadır. Kentleşme ekonomileri görüşüne göre bir şehirdeki farklı endüstrilerin büyüme hızları arasında pozitif bir korelasyon vardır(Küçüker,1998:47).

Bu çerçevede eğer yığılma ekonomileri içerisinde kentleşme ekonomileri belirleyici konumda ise bu koşullarda firmalar daha fazla endüstriyel çeşitlenmenin olduğu büyük kentlere doğru yönelecektir. Aynı şekilde statik kentleşme dışsallıkları da; “eğer firmalar yerel talebin yüksek olduğu yerlerde bulunuyorsa, farklı endüstriler içinde bulunan firmalar birbirlerine yakın yerlerde kurulur” önermesinde bulunur (Norton: 1992; Akt: İldırar, 2004:99). Bu önerme ise kentlerin büyümesini değil, kentlerdeki endüstriyel yerleşim desenini açıklamaya yöneliktir.

Kentleşme ekonomileri, firmalar ve endüstriler için dışsal olan ekonomiler olduğu için burada hangi endüstri içinde faaliyet gösterirse gösterebilir, tüm firmalar için bir kazanç söz konusudur. Dikey entegrasyonu gerçekleştiren “çok ürünlü” firmaların sağladığı “kapsam ekonomileri” gibi yersel entegrasyon içindeki “tek ürünlü” ama farklı endüstrilerdeki firmaların sağladığı “kentleşme ekonomileri”nin etkinlik kazancı benzerdir. Bu çerçevede kentleşme ekonomilerinin egemen olduğu bir kentin ekonomik yapısı bu kez çok sayıdaki endüstri tarafından belirlenir. Endüstriyel-çeşitlenme kentin ekonomik örtüsünün temel özelliğidir.

Karşılaştırmalı üstünlüklere sahip olan endüstrilerde uzmanlaşan kentlerde yığılma ekonomileri nedeniyle kaynak aktarım mekanizması işlemeye başlar. Kentlere doğru sermaye ve işgücü akımları yoğunlaşırken aynı zamanda ekonomik büyüme gerçekleşir. Bu sürecin tamamlayıcı unsuru olarak merkezin hinterlandı içindeki yerleşim birimlerinde kaynakların transferine bağlı olarak ortaya çıkan tarımsal uzmanlaşmaya dayalı durgun-durum ekonomisi gerçekleşir. Bütünsel olarak değerlendirilirse merkez-periferi yapılanması içinde endüstriyel ve kentsel yerleşim sistemi biçimlenir. Bu sistem içindeki endüstriyel-kentsel dağılımın değişkenliği, yığılma ekonomilerinde pozitif dışsallıklar negatif dışsallıklardan büyük olduğu sürece artış gösterir. Değişkenlikteki bu artış bölgeler arası dengesizliklerin büyümesine veya ıraksama sürecine neden olur.

Yani; yığılma ekonomileri başlangıçta pozitif dışsallıklar ya da (olumlu dışsal ekonomiler) sağlarken, ilerleyen gelişme sürecinde olumsuz dışsal ekonomilere neden olmaktadır. Bu bağlamda kentleşmenin pozitif dışsallıkları şu şekilde sıralandırılabilir (Harrington,2000:2, Akt: Ildırar,2001: 96):

- İşgücü paylaşımı,
- Uzmanlaşmış işgücü,
- Uzmanlaşmış hizmetler,
- Ortak altyapı,
- Daha kolay bilgi akışı.

Kentleşmenin, ilerleyen dönemlerinde beraberinde getirdiği negatif dışsallıklarından bazıları ise şunlardır:

- Arazi maliyetlerindeki artış,
- Yaşam koşullarındaki zorluk,
- Kirlilik,
- Kaynakların yoğun kullanımından dolayı aşırı kaynak tüketimi,
- Suç oranlarındaki artış,
- Gecekondu ve çarpık yapılaşma.

1.3.2.3. Dinamik Dışsallıklar (Dinamik Yığılma Ekonomileri) ve Kentsel Gelişme

İçsel büyüme modellerine göre “büyümenin motoru” ve teknolojik yeniliklerin itici gücü dinamik bilgi yayılımıdır. Dinamik dışsallıkların analizinde kentler, ekonomik bireyler arasındaki iletişimi sağlayan “doğal bir laboratuvar ” işlevinin görüldüğü birimler olarak değerlendirilmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde kentlerin gelişmesinde bu faktörün stratejik önemi ön plana çıkmaktadır (Lucas, 1988, s.30 Akt: Ildırar,2001: 101).

Kentlerin gelişim süreçlerinin açıklanmasında kullanılan dinamik dışsallıkların genel olarak teknolojik dışsallıklar içeriğine sahip olduğu görülmektedir. Dinamik dışsallıklar belirli bir bölgedeki tarihsel bilgi birikimlerinin şimdiki dönemdeki verimlilik ve dolayısıyla istihdam üzerindeki rolü ve etkisi ile doğrudan bağlantılı olan bir kavramdır. Herhangi bir endüstrideki bir firmada meydana gelen yenilik veya gelişmelerin, genellikle bilgi yayılması yoluyla ve piyasa mekanizmasına girmeden diğer firmaların verimliliklerinde önemli artışlara yol açtığı görülmektedir. Yerel bilgi birikimlerinden ortaya çıkan ve sadece o bölgedeki firmaların yararlanabildiği bir bilgi stoğu olan bu dinamik dışsallıklar, karşılıklı etkileşimlerin tarihi içinde uzun dönemli ekonomik ilişkiler ile beslenerek gerçekleşmektedir. Ekonomik birimler arasındaki karşılıklı etkileşimin sıklığı, ancak bir kent içinde birimlerin yakın olmaları ile doğrudan ilişkilidir. Bu nedenle de kentler, kırsal alanlara oranla daha hızlı gelişmektedirler (Küçüker,1998:63).

Dinamik dışsallıklar üzerine geliştirilen kent büyüme teorileri iki açıdan farklılık göstermektedir. Birincisi, teoriler bilgi yayılmalarının belirli bir endüstri içinden mi kaynaklandığı konusunda ayrılmaktadır. İkincisi olarak da yerel piyasa yapısının rekabetçi ya da tekelci olmasının büyüme üzerindeki etkileri konusunda birbirlerinden ayrılmaktadır (Glaeser, Kallal, Scheinkman vd,1992:1132 Akt: İldırar,2001: 102).

1.3.2.4. MAR (Marshall-Arrow-Romer) Dışsallıkları

MAR dışsal ekonomilerde bilgi birikimi bir kentte “aynı endüstri” dalındaki yerel firmaların iletişimleri ve karşılıklı etkileşimleri sonucunda oluşmaktadır. Herhangi bir firmada ortaya çıkan yeni bir bilgi, aynı endüstrideki diğer firmalara bedelsiz olarak yayılmakta ve onların verimliliğini

arttırmaktadır. Başka bir ifadeyle, MAR dışsallıkları aynı endüstri içindeki firmalar arasındaki bilgi yayılmasından kaynaklanmaktadır (Henderson, 2003:10 Akt: İldırar,2001: 102).

Bir firmada ortaya çıkan yeni bir bilgi aynı endüstri içindeki diğer firmalara bedelsiz olarak yayılır ve onların verimliliğini artırır. Coğrafi yakınlık bu parasız bilgi artırımının asgari fiziksel koşuludur. Kentler de bilgi yayılmasını kolaylaştıran bu yersel yoğunluk koşulunu sağlayan tipik birimlerdir. Başlangıç dönemindeki yerel endüstriyel ortam bugünkü ekonomik performansı belirliyorsa yani tarihsel koşullar günceli belirliyorsa bu ilişki dinamik dışsallığı betimler. Bu açıdan örneğin şimdiki dönemdeki istihdam düzeyi, başlangıç dönemindeki endüstriyel koşullar tarafından belirlenir. Bu nedenle hem yöresel olarak yoğunlaşarak endüstri içi bilgi aktarımından yararlanan endüstriler, hem de bu tür endüstrileri barındıran kentler daha hızlı büyüme performansı gösterir. Uzun dönem durağan durumda yüksek derecede MAR dışsallıklarına sahip olan bir endüstri, daha çok uzmanlaşmış şehir tiplerinde yerleşme eğilimi gösterecektir. Kentsel gelişim açısından MAR dışsallıklarını etkin olduğu endüstrileri barındıran kentler bir ya da birkaç ilgili ihracat faaliyetinde uzmanlaşacaktır. Ortaya çıkan bu uzmanlaşma ile ölçek ekonomilerinden tam olarak yararlanma gerçekleşecektir. Ayrıca ürün-yaşam devresinin son aşamasındaki standartlaşmış üretim faaliyetleri de yine küçük uzmanlaşmış kentlerde yerleşecektir.

MAR dışsallıklarında birbiriyle ilişkili iki tür sorun vardır: Bunlardan birincisi dinamik dışsallığı temsil eden, geçmiş ile bugün arasındaki tarihsel bağlantının gerçekte doğruluğu üzerinedir. Tarihi ön plana çıkartan bu bağlantı yerine belkide yöresel kaynak donanımı, yerel iş ve kurumsal ortamı karakterize eden kültürel yapı, girişimcilik özellikleri, yöreye özgü işgücü beceri profili gibi zamana göre değişmeyen yerel nitelikler devrededir ve bu konuda tarihin bir rol oynamasına bu yöresel sabit etkiler neden olmaktadır. Bu durumda şimdiki döneme ilişkin endüstriyel yerleşim örüntüleri tarihsel

örüntülerle bağlantılıdır. Çünkü her iki örüntü de sabit olmayan diğer kaynaklara yönelik yerel zamanda rekabet için daha çok zamana karşı değişim göstermeyen kaynak donanımı ve diğer yerel nitelikler gibi bölgesel karşılaştırmalı üstünlükler tarafından belirlenen benzer sonuçları göstermektedir. Başka bir deyimle hem geçmişte hem günümüzde yöresel sabit etkiler belirleyici olmuştur. Bu anlamda sahte bir tarihsel ilişki söz konusudur. Çünkü her iki dönemde de aynı yöresel sabit faktörler benzer zamanda etkiler yaratmıştır. Dolayısıyla kent ekonomisine ilişkin bağımlı değişken olarak alınan bugünkü kişi başına gelir düzeyi veya istihdam düzeyi geçmişteki endüstriyel koşullar tarafından belirlenir tezini temsil eden dinamik dışsallıklar veya tarihin belirleyiciliği söz konusu değildir. Bu nedenle dinamik dışsallıklar anlamındaki tarihsel etkilerle, yerel sabit etkiler arasındaki ayırım çizgisi bir biçimde belirlenmelidir (Henderson, Kuncaro, Turner: 1995 Akt: İldırrar,2001: 103).

İkinci bir sorun ise dinamik dışsallıkların veya tarihsel etkilerin zamanlaması ise gecikme yapısına ilişkindir. Tarihsel olarak endüstriyel çevre koşullarının doğrudan veya birikimli dolaylı etkilerinin yıllar içinde ne olduğu ve nasıl geliştiği açıklanması gereken bir sorun durumundadır. Statik yığılma ekonomilerinin ötesinde dışsallıkların dinamik unsurlarının var olup olmadığı çok daha önemli bir konudur. Dinamik dışsallıkların varlığı, ekonomik kaynakların hareketliliği ve kentlerdeki endüstriyel faaliyetlerin devirselliğine ilişkin önemli sonuçlar yaratır. Örneğin yapılan araştırmaların sonuçlarına göre, bir yıl önceki koşullardan ortaya çıkan bir dinamik dışsallığın bile firmaların hareketliliğini kısıtladığı bilinmektedir (Rauch: 1993: Akt: Küçüker,1998:65).

Bir endüstri için yeni bir yerleşim bölgesinin çekiciliği, özellikle bu bölgedeki “yerel ticari sınırlar” anlamındaki birikmiş olan bilgi stokunun yetersizliği nedeniyle oldukça tartışmalıdır. Çünkü dinamik dışsallıklar ne kadar uzun süre kalırsa veya rekabetçi yerel ticari sınırlara özgü bilgi

stoklarının birikmesi için ne kadar çok süre geçerse, yerleşik endüstrilerin bir kentten başka bir kente yer değiştirmesi de o kadar güçtür.

MAR dışsallıklarının yer seçimi ve büyüme örüntüsü üzerindeki etkileri, endüstrilerin olgun veya yeni olmasına göre değişiklik gösterir. Olgunlaşmamış endüstrileri barındıran şehirlerdeki istihdam örüntülerine bakıldığında bunların zaman içinde oldukça yüksek derecede bir “kalıcılık” gösterdiği anlaşılır. Başka bir deyimle yakınsama olgusuna rastlanmamaktadır. Endüstriyel istihdamda gözlenen yüksek devir oranları ve son dönemlerde ortaya çıkan merkezden uzaklaşma yönündeki “yeniden yerleşme” eğilimlerine rağmen ortalamaya geri dönüş veya yakınsama hızı oldukça yavaştır. Belli şehirlerde kurulmuş olan bir endüstrideki istihdam yoğunlaşmalarındaki bu kalıcılığın önemli bir nedeni yukarıda belirtilen MAR dışsallıklarıdır.

Belli bir endüstrinin tarihsel olarak yoğunlaştığı ve bununla ilgili yerel bilgi birikiminin olgunlaştığı kentler bu endüstrideki işletmeler için MAR dışsallıkları içeren daha üretken bir ortam sunduğu için, bu kuruluşların rekabet gücü daha yüksektir. Bu nedenle de MAR dışsallıklarından yararlanmak için bu endüstrideki tesis ve istihdam düzeylerini korumaya devam edeceklerdir. Endüstri-içi yerel dışsallıklara tekabül eden MAR teorisine göre aşırı temsil edilen endüstrilere sahip olan kentler büyüme sürecinde olacaktır.

Diğer taraftan yeni gelişen ve ileri teknoloji içeren endüstriler için kalıcılık davranışı, burada yürütülen analiz açısından ilgili bir davranış biçimi değildir. Çünkü bu endüstrilerin yerleşim örüntüsü henüz çok yenidir. Ama kentsel ürün yaşam devresi modeli çerçevesinde endüstrilerin de bir yaşam devresinin de olduğu var sayılırsa MAR etkilerine gereksinim duyan endüstriler olgunluk evrelerinde “yeniden-yerleşim” eğilimleri doğrultusunda, daha küçük fakat daha fazla uzmanlaşmış “ikincil” kentlere yerleşirler. Üstelik

bu yarı çevre kentlerde işgücü ve arazi fiyatları daha düşüktür (Küçük, 1998; 67).

1.3.2.5. PORTER Dışsalıkları

Porter' a göre MAR dışsalıklarında, yerel monopolün aksine, bilgi yayılmaları için en uygun ortam yerel rekabetin varlığı ya da rekabetçi piyasaların egemen olmasıdır (Konstadakopalos; Repiol ; Artal,2001:5 Akt: Ildırar,2001: 104).

Porter' a göre, dışsalıklar en çok rekabetçi endüstrilerin coğrafi olarak uzmanlaştığı kentlerde ortaya çıkmakta ve bu yerel rekabet sonucunda kentsel büyümenin hızlandığı görülmektedir (Ildırar, 2004:104).

Porter modelinde yerel rekabet ve taklitçilik yenilikçi firmaların kendi fikirlerini geliştirmelerini hızlandıran bir unsurdur. Rekabetçi sistemin ikili etkisi vardır. Birincisi, yenilikçi firmaların yenilik getiri oranı azalır. İkincisi yenilik yapma baskısını artırır. Teknolojik yenilik yapmayan firmalar, rakiplerinin gerisinde kalacağından, Porter dışsalıklarında bu ikinci etki egemendir. Aynı endüstri içindeki yerel firmalar arası kalite rekabeti, yeniliklerinin diğer firmalar tarafından da uyarlanacağını böylece kendini besleyen bir endüstriyel büyümenin yaratılacağı öne sürülür. Porter modelinin temel önermesi şöyledir: Dışsalıklar en çok rekabetçi endüstrilerin coğrafi olarak uzmanlaştığı kentlerde ortaya çıkar ve bu yerel rekabetin sonucunda kentsel büyüme hızlanır (Küçük, 1998:68).

1.3.2.6. JACOBS Dışsalıkları

Jacobs kentleşme ekonomileri, tarihsel çeşitlilik ile bağlantılı olarak bilgi ve fikirlerin oluşumu sonucunda ortaya çıkar (Küçük, 1998:71).

Jacobs modelinde bilgi akış ve transferleri çekirdek endüstrilerden değil, yerel ortamın çeşitliliğinden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla, bilgi akış ve transferlerinin farklı endüstriler ve sektörlerde faaliyet gösteren firmalar arasında gerçekleştiği görülmektedir. Jacobs modelinde “uzmanlaşma” yerine “endüstriyel çeşitlenme” büyüme için daha uygun bir endüstriyel organizasyon biçimidir (İldırar,2005: 107).

Yenilik ve büyümeyi hızlandıran etken, coğrafi-endüstriyel uzmanlaşma değil farklı endüstrilerin birbirine olan yakınlığıdır. Yapılan araştırmalara göre bilgi daha çok endüstriler arasında yayılmaktadır. Kentler farklı endüstriyel sektörde çalışanların toplandığı yerleşim alanları olduğu sürece, bilginin yayılması o derece kolaylaşacaktır. Çünkü endüstriyel açıdan çeşitlenmiş olan kentlerde fikirler de çeşitlenmiştir. Farklı fikirlerin değişimi daha çok ve daha hızlıdır. Farklı sektörler arasındaki bilgi değişimi, bir sektör içindeki bilgi alışverişine göre daha verimlidir. Bunun sonucunda endüstriyel çeşitlenme ve değişkenlik gösteren kentler daha hızlı bir büyüme performansı gösterecektir. Bu anlamda uzmanlaşmanın yüksek olduğu sektörde büyüme hızı daha yavaş olacaktır.

Büyüme ve uzmanlaşma arasındaki negatif ilişki Jacobs dışsallıklarının önemli bir önermesi olmasına karşılık bu ilişkinin doğrusallığı konusunda kesinlik yoktur. Uzmanlaşmanın yoğunluğuna bağlı olarak büyüme ve uzmanlaşma arasında pozitif bir ilişki çıkabilir. Bu bağlamda ikisi arasında “doğrusal-olmayan” bir ilişkinin varlığından söz edilebilir (Mody; Wang; 1997:Akt Küçüker,1998: 72).

Jacobs dışsallıkları aslında kent ekonomisi literatüründeki Chinitz hipotezi ile uyumludur. Chinitz hipotezi olarak bilinen görüşe göre kentin ekonomik yapısı ile yığılma ekonomileri arasında bir bağlantı vardır. Endüstriyel evrim aslında eski ve yeni endüstriler arasındaki sürekli bir çelişkinin yaşandığı bir süreçtir (Küçüker,1998:72).

Kent ekonomisindeki uzmanlaşma, bir veya birbiriyle bağlantılı birkaç sektörün kentin toplam üretim miktarının ne kadarlık bir bölümüne egemen olduğunun bir derecesidir. Uzmanlaşma, kent ekonomilerinin sektörel yapısı ya da bileşimi ile ilgili olarak kent ölçeğinde tanımlanan bir kavram olduğu için yoğunlaşma kavramından farklıdır. Uzmanlaşma dışsallıkları, büyümenin kaynakları olan verimlilik artışı ile faktör girdi büyümesini etkileyerek kentin büyümesini belirleyen bir başka coğrafi üretim dışsallığıdır.

2. BÖLÜM: TÜRKİYE' DE BÖLGESEL GELİŞME POLİTİKASI VE TARİHSEL GELİŞİMİ

2.1 Türkiye'de Bölgesel Gelişmede Rol Alan Belli Başlı Kurumlar

- Parlamento ve Hükümet
- Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı
- Güneydoğu Anadolu Bölgesel Kalkınma İdaresi Başkanlığı
- GAP, Girişimci Destekleme ve Yönlendirme Merkezleri
- Hazine Müsteşarlığı, Dış Ticaret Müsteşarlığı
- Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Küçük Sanatlar ve Sanayi Bölgeleri ve Siteleri Genel Müdürlüğü
- Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB)
- Türk Sanatları Enstitüsü
- Milli Prodüktivite Merkezi
- Türkiye Kalkınma Bankası
- Türkiye Ticaret, Sanayi, Deniz Ticaret Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği (TOBB) ve İl Ticaret ve Sanayi Odaları
- Türkiye Esnaf ve Sanatkar Dernekleri ve Birlikleri Konfederasyonu
- Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı
- İller Bankası Genel Müdürlüğü
- Bayındırlık ve İskan Bakanlığı
- Yerel Yönetim Birlikleri
- Çeşitli Kooperatif ve Birlikler

2.2. Türkiye’de Gelişme Politikası Araçları

Planlı dönemde, Türkiye’de bölgesel kalkınma ile bölgesel planlama kavramlarının birlikte kullanıldığı görülmektedir. Bölge planlaması, 1958 yılında İmar ve İskan Bakanlığı bünyesinde oluşturulan bir müdürlüğün, 1960 yılında Bölge Planlama Dairesi Başkanlığı olarak örgütlenmesi ile başlamıştır. Bu başkanlığın 1960’lı yıllarda çeşitli bölge projelerini tamamladığı, 1970’li yıllarda ise metropoliten planlama üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. 1985 yılında çıkartılan bir kanunla da bölge planlama yetkisi DPT’ye verilmiştir.

1960 yılından günümüze, Türkiye’nin plan bölgelere ayrılması bağlamında üç farklı sınıflandırmanın yapıldığı görülmektedir (DPT,2003:17).

a. Homojen Bölge Sınıflandırması (1963 - 1970)

Türkiye’de sektörel yapıdaki Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’nın uygulanmasının ardından, bölgelerarası gelişmişlik farkını azaltıcı politikalara öncelik verilmesi, bölgelerarası gelişmişlik farkının saptanması ihtiyacını gündeme getirmiş ve 1960’ların sonlarında homojen bölge sınıflandırması yapılmıştır. İmar ve İskan Bakanlığı ile DPT tarafından, bölgesel kalkınma çalışmalarına hazırlık niteliğinde olmak üzere, 1963- 1970 yıllarına ait verilere dayanılarak, 53 adet sosyo- ekonomik gelişmişlik göstergesi saptanmış ve Türkiye’deki tüm iller gelişmişlik düzeyine göre sekiz ana bölgeye ayrılmıştır. Bu ana bölgelerin dördü, kendi içlerinde 15 alt bölgeye ayrılmış olup, alt bölgeler göz önüne alındığında 19 bölge elde edilmiştir.

b. Polarize Bölge Sınıflandırması (1982)

Polarize bölgelerin ve bölge merkezlerinin saptanması amacıyla, DPT tarafından, Merkezi Yerler Teorisine göre, “Yerleşim Merkezlerinin Kademelenmesi” çalışması yapılmıştır. Söz konusu çalışmada, polarize bölgelerin saptanması için anket yöntemine başvurulmuş ve alınan sonuçlar değerlendirilmiştir.

c. İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması (2002)

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne adaylık sürecinde oluşturulan AB Müktesabı'nın Üstlenilmesine İlişkin Programda, kısa vadede yapılacak işler arasında “AB kriterlerine göre hedef/kriter bölgeler ve NUTS' lar istatistiki olarak tanımlanacaktır” ifadesi yer almıştır. Bu çerçevede, DPT ve DİE tarafından yürütülen İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması çalışması sonucunda; 12 adet Düzey 1 (NUTS 1), 26 adet Düzey 2 (NUTS 2) ve 81 adet Düzey 3 (NUTS 3) bölge birimi oluşturulmuştur. Belirlenen 26 adet NUTS 2 bölgesi Türkiye' nin AB' ye Katılım Sürecine İlişkin 2002 Yılı İlerleme Raporu' nda denildiği üzere, bölgesel gelişme amaçlarına yönelik olarak ileride entegre bölgesel kalkınma planlarının hazırlanmasında ve bölgesel yardımların öncelikli alanlarının AB rekabet kuralları ile uyumlu şekilde tanımlanması amacıyla kullanılması öngörülmüştür.

Düzey 1 bölgeleri şu şekilde belirlenmiştir; İstanbul, Batı Marmara, Ege, Doğu Marmara, Batı Anadolu, Akdeniz, Orta Anadolu, Batı Karadeniz, Doğu Karadeniz, Kuzeydoğu Anadolu, Ortadoğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu. Düzey 2 Bölgeleri ise; İstanbul, Tekirdağ, Balıkesir, İzmir, Aydın, Manisa, Bursa, Kocaeli, Ankara, Konya, Antalya, Adana, Hatay, Kırıkkale, Kayseri, Zonguldak, Kastamonu, Samsun, Trabzon, Erzurum, Ağrı, Malatya,

Van, Gaziantep, Şanlıurfa ve Mardin olarak belirlenmiştir. Düzey 3 bölgeleri ise mevcut 81 il olarak belirlenmiştir.

2.3. Türkiye' de Bölgesel Gelişme Politikaları

Türkiye' de bölgesel gelişme yaklaşımlarının, Planlı Dönem Öncesi ve Planlı Dönem şeklinde iki gruba ayrıldığı görülmektedir.

2.3.1. Planlı Dönem Öncesi Bölgesel Gelişme Politikaları

1923- 1950 döneminde, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti' nin, ülke genelinde bölgesel ayrıma gidecek ve bölgesel kalkınma politikası uygulayacak durumda olmadığı görülmektedir. Bu bağlamda, bu dönemde az gelişmiş ekonomik yapıdan kurtulmak için genel olarak Devletçilik ilkesi paralelinde ithal ikamesine dayalı sanayileşme stratejisi izlenmiştir.

1950 -1960 döneminde ise, özel sektör yatırımlarının İstanbul ve Marmara Bölgesinde yoğunlaşırken, kamu yatırımlarının yer seçiminde yayılma politikasına devam edilmişse de yatırımların dağılımında bazı bölgelerin yeterli payı alamadıkları gözlenmektedir.

2.3.2. Planlı Dönemde Bölgesel Gelişme Politikaları

1960 yılında ekonomik gelişmeyi kalkınma planlarıyla yönlendirmek amacıyla DPT' nin kurulduğu görülmektedir. 1960 yılından sonra bölge planlama yapma ve yaptırma görevi DPT' ye verilmiştir. 1963 yılından itibaren başlayan beş yıllık kalkınma planları uygulaması günümüzde 2005-2013 dokuzuncu yıllık kalkınma planı aşamasındadır.

Planlı dönem uygulamalarında bölgesel gelişme yaklaşımlarının karşılaştırılmasında, beş yıllık kalkınma planlarının irdelenmesi uygun bir yaklaşım olarak değerlendirilebilmektedir.

2.3.2 1.BYKP Dönemi (1. Beş Yıllık Kalkınma Planı Dönemi 1963- 1967)

1. BKYP ile Türkiye' deki bölgelerin; potansiyel gelişme bölgeleri, geri kalmış bölgeler ve büyük şehir (metropolitan) bölgeler olarak üç gruba ayrılarak incelendiği görülmektedir. Potansiyel gelişme olanaklarına sahip olan bölgelerde kalkınmanın hızlanması için bazı sektörlerin seçilmesi ve yatırım teşvikleri ile yatırımların bu bölgelerde yoğunlaştırılması amaçlanmıştır.

2.3.2. 2. BYKP Dönemi (2. Beş Yıllık Kalkınma Planı Dönemi 1968- 1972)

2. planda, ilk plandaki görüşlere ek olarak Milli Plandan bağımsız bir bölge planı hazırlanamayacağı görüşü benimsenmiştir. Bu plan döneminde;

- Büyüme kutupları (merkezleri) önerilmiştir. Bu merkezlerin ekonomik ve sosyal gelişmeyi çevrelerine yapacağı kabul edilmiştir,
- Kamu yatırımlarının belirlene bu merkezlerde yoğunlaştırılması alt yapının tamamlanmasıyla, özel sektör yatırımlarının da bu bölgelere çekilmesi öngörülmüştür.
- Teşvik araçları olarak vergi indiriminin yanı sıra kredi imkanlarının artırılması ve "organize sanayi bölgesi" oluşturulma düşüncesi şekillenmiştir.

2.3.2. 3. BYKP Dönemi (3. Beş Yıllık Kalkınma Planı Dönemi 1973- 1977)

Bu planlama döneminde bölgesel kalkınma ve planlama yaklaşımının önceki planlara göre daha yüzeysel olduğu görülmektedir. Bunun altında "yörelere arasındaki gelişmişlik farklarını kısa sürede ortadan kaldırmaya çalışmak, ekonomik yönden etkin olmayan kaynak dağılımına yol açacak, sermaye birikimi ve ekonomik kalkınma yavaşlayacaktır" şeklinde düşünce bulunmaktadır.

Planda, ulusal ölçekteki yatırımlara ekonomik kriterlere göre yer belirlenmesi istenmiştir. Bölgesel dengesizliklerin ise uzun dönemde bölge kaynaklarının harekete geçirilmesi ve yerel yönetimlerin etkin çalışmasıyla giderileceği ön görülmüştür.

2.3.2. 4. BYKP Dönemi (4. Beş Yıllık Kalkınma Planı Dönemi 1979-1983)

Bu plan döneminin bölgesel gelişme ve planlamaya yaklaşımı bir önceki dönemle benzerlikler göstermekle birlikte, ilk kez ulusal ekonomik bütünleşmenin, sektörler ve bölgeler arası ilişkilerin güçlenmesi, mal ve hizmet akımlarının yoğunlaşması ile sağlanacağı ön görülmüş ve bu anlamda aralarında belirli toplumsal ve ekonomik iş bölümü olan yerleşme merkezleri aracılığıyla bir mekan örgütlenmesi gereği belirtilmiştir. Bu bağlamda planda; ekonomik gelişmenin sağlanması için iş bölümünün yapılması, planlama kararlarının mekan boyutuna indirilmesi, hizmetlerin, sanayinin ve altyapının ülke düzeyinde dengeli dağılımının sağlanması, uygulanmakta olan teşviklerin bölge kaynaklarını ve potansiyellerini harekete geçirecek tarzda yeniden düzenlenmesi önerilmiştir.

2.3.2. 5. BYKP Dönemi (5. Beş Yıllık Kalkınma Planı Dönemi 1985- 1989)

Bu planlama döneminde bölgesel gelişme kalkınma ve planlamaya daha fazla yer verildiği görülmektedir. Planda, bölge planlama ilkesi yeniden benimsenmiştir. Planda, bölge planları yapılması açıkça belirtilmiş, bölge planları yapmakta amacın; ekonomik açıdan gelişmekte olan bölgelerle belirli sektörler açısından potansiyel gösteren bölgelerde sağlanması olarak ifade edilmiştir.

Bölgelerin potansiyel kaynaklarıyla, sorunlarını belirlemeye yönelik envanter çalışmalarına dayalı olarak “ Bölge Gelişme Şemaları” nın hazırlanması öngörülmüştür.

Bölge planlarının yapılacağı bölgelerin seçimi, bölgenin iktisadi durumu, çeşitli sektörler açısında gösterdiği potansiyel ve büyük ölçekli projelerin yer alması gibi faktörlere bağılı olarak yapılması bu bölgelerin tanımında idari sınırlara bağılı olmayan bölgelerin tespit edileceğı belirtilmiştir.

2.3.2. 6. BYKP Dönemi (6. Beş Yıllık Kalkınma Dönemi 1990- 1994)

Bu planda “bölge planlaması” kavramının yerini “ bölgesel gelişme” kavramına bıraktığı görülmektedir. Önceki planda tanımlanan “16 bölge ayrımı” bırakılarak bölge planlamasının KÖY (Kalkınmada Öncelikli Yöre) 'lere kaydırılması ilkesi benimsenmiştir. Bu doğrultuda, yerleşim yerlerinin kademelendirilmesinde bir denge sağlamak, metropolitan alanlara yönelen nüfus ve sanayi yoğunluğunu azaltmak, bölgeler arası ve bölge içi göçleri yönlendirerek denetim altına almak üzere yeni bir yerleşme kademelendirilmesinin yapılması öngörülmüştür.

Bu plan döneminin ilkelerinden biri bölgesel politikalar oluşturulurken Avrupa Birliği bölgesel politikalarının dikkate alınması diğerekonomik ve fiziksel planlama çevre boyutuna öncelik verilmesidir.

Ayrıca, KÖY' lerdeki kamu kaynaklarının dağıtımı ve teşvik önlemleri açısından yerleşme merkezlerinin kademeli yapısı içinde bölge merkezlerinin ekonomik ve sosyal çekim merkezleri haline getirilmesi amaçlanmıştır.

2.3.2. 7. BYKP Dönemi (7. Beş Yıllık Kalkınma Dönemi 1996- 2000)

Bölgesel gelişmeye ilişkin politika ve önlemlerin önceki planlara kıyasla en geniş şekliyle bu plana yansımıştır. Bu bağlamda planda önceki planlardan farklı olarak “ Bölgesel Dengelerin Sağlanması” ana başlığı altında; bölgesel gelişme, il planlama, metropollerle ilgili düzenleme konularına yer verildiği görülmektedir.

Planın temel ilkelerinden biri, her yönüyle (ekonomik-toplumsal-kültürel-siyasal) bir bütün olan “sürdürülebilir kalkınmanın” , ulusal bütünlüğü artırmak amacıyla bölgeler arası gelişmişlik farklarını azaltıcı yönde ele alınması gerekliliği düşüncesi olmuştur. Bu amaçla Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri öncelikli olmak üzere, ülkenin görece olarak geri kalmış yöreleri için kaynakların ve gelişme potansiyelleri göz önünde bulundurularak bölgesel gelişme projelerinin hazırlanması kabullenilmiştir.

2.3.2. 8. BYKP Dönemi (8. Beş Yıllık Kalkınma Dönemi 2001- 2005)

Planda, bölgesel gelişme politikalarının uygulanmasında; sürdürülebilirlik, bölgeler arası bütünleşme, sosyal ve ekonomik dengelerin sağlanması, yaşam kalitesinin iyileştirilmesi, fırsat eşitliği kültürel gelişme ve katılımcılık ilkelerinin esas alınması öngörülmüştür.

6. BYKP Döneminde üzerinde durulan bölgesel gelişme politikalarının AB politikalarına uyumu için yapılan çalışmaların hızlandırılmasına, bölgesel politikalar konusunda başlatılan işbirliğine yönelik çalışmaların yoğunlaştırılmasına karar verilmiştir.

2.3.2. 9. KP Dönemi (9. Kalkınma Planı Dönemi 2007- 2013)

2007 – 2013 dönemini kapsayacak olan 9. Kalkınma Planı, AB' ye üyelik sürecine katkı sağlama amacına destek verecek şekilde düzenlenmiştir. Bu nedenle 9. Kalkınma planı, AB' ye üyelik sürecinin gerektirdiği Ulusal Kalkınma Planı ve Katılım Öncesi Ekonomik Program gibi plan ve programların temel dayanağını teşkil edecek ve bu dokümanların uyumlaştırılmasını sağlayarak tüm planlama çalışmalarını yönlendirici işleve sahip olması amaçlanmıştır.

Hızla değişen dünya ve ülke koşulları, bölgesel ve yerel düzeye taşınan uluslar arası rekabet ve AB' ye üyelik hedefi doğrultusunda önemi daha da artan bölgesel gelişme alanında köklü değişikliklerin gerçekleştirilmesi amacına uygun olarak, yerel potansiyel ve dinamiklere dayalı, aşağıdan yukarıya katılımcı bir kalkınma anlayışının hayata geçirilmesinin bu Planın ayırt edici özelliklerinden biri olması planlanmıştır(Erdoğan; 2005).

2007- 2013 dönemini kapsayan Dokuzuncu Kalkınma Planının, "istikrar içinde büyüyen, gelirini daha adil paylaşan, küresel ölçekte rekabet gücüne sahip, bilgi toplumuna dönüşen ve AB'ye üyelik için uyum sürecini tamamlamış bir Türkiye" vizyonu ile hazırlanması amaçlanmıştır.

Bu vizyona ulaşmak için bazı ilkelerin temel alınması öngörülmüştür;

Ekonomik, sosyal ve kültürel alanlara bütüncül bir yaklaşım esastır. Toplumsal diyalog ve katılımcılık güçlendirilerek, toplumsal katkı ve sahiplenmenin sağlanması sağlanmalıdır. İnsan odaklı bir gelişme ve yönetim anlayışı esastır. Rekabetçi bir piyasa, etkin bir kamu yönetimi ve demokratik bir sivil toplum gelişme sürecinde birbirini tamamlayan kurumlar olarak işlev göreceklerdir. Kamusal hizmet sunumunda; şeffaflık, hesap verebilirlik, katılımcılık, verimlilik ve vatandaş memnuniyeti esastır. Devletin

ticari mal ve hizmet üretiminden çekilerek, politika oluşturma, düzenleme ve denetleme işlevlerinin güçlendirilmesi esas olacaktır. Politikalar oluşturulurken kaynak kısıtı göz önünde bulundurularak önceliklendirme yapılacaktır. Uygulamanın vatandaşa en yakın birimlerce yapılması esastır. Toplumsal yapımızın ve bütünlüğümüzün ortak miras ve paylaşılan değerler çerçevesinde güçlendirilmesi esastır. Doğal ve kültürel varlıklar ile çevrenin gelecek nesilleri de dikkate alan bir anlayış içinde korunması esastır.

Temel ilkeler çerçevesinde, Dokuzuncu Kalkınma Planı vizyonunun gerçekleştirilmesi için aşağıdaki stratejik amaçlar gelişme eksenleri olarak belirlenmiştir:

- Rekabet Gücünün Artırılması,
- İstihdamın Artırılması,
- Beşeri Gelişme ve Sosyal Dayanışmanın Güçlendirilmesi,
- Bölgesel Gelişmenin Sağlanması,
- Kamu Hizmetlerinde Kalite ve Etkinliğin Artırılması.

Bölgesel Gelişme Politikasının Merkezi Düzeyde Etkinleştirilmesi

Bölgesel gelişme politikaları, bir taraftan bölgelerin verimliliğini yükseltmek suretiyle ulusal kalkınmaya, rekabet gücüne ve istihdama katkıyı artırırken, diğer taraftan da bölgeler arası gelişmişlik farklarını azaltma temel amacına hizmet edecek; iç göç hareketlerinin sosyal, ekonomik ve kentsel gelişme bakımından uyumlu ve istikrarlı bir yapıya kavuşmasını, kalkınmanın mekansal dengelerinin kurulmasını ve refahın ülke sathına dengeli dağılmasını sağlayacaktır. Ulusal ölçekte bölgesel ve mekansal gelişme çerçevesi geliştirilecek, kalkınma ajansları ile işbirliği içinde bölgesel gelişme stratejileri ve planları hazırlanacak, alt ölçekli plan ve stratejilerin kapsamı ile ilke ve standartları belirlenecektir. Bölgelerde iş fırsatları ve yaşam kalitesinin

artırılmasına, ulaşılabilirliğin ve bölgeler arası etkileşimin geliştirilmesine yönelik olarak, kamu yatırım uygulamalarında ve hizmet arzında mekansal önceliklendirme ve odaklanma sağlanacak, başta potansiyeli yüksek kentler olmak üzere sosyal ve fiziki altyapı güçlendirilecektir. Kamunun yerel ve bölgesel kalkınmaya ilişkin destek politikaları, bölgesel gelişme düzey ve potansiyelleri dikkate alınarak gözden geçirilecek; başta daha seçici ve mekansal odaklı devlet yardımları olmak üzere, girişim sermayesi, mikro-kredi kurumları, farklılaştırılmış asgari ücret uygulaması ve girdi maliyetlendirmesi gibi yatırım, üretim ve istihdamı artırıcı yeni araçlar geliştirilecektir.

Yerel Dinamiklere ve İçsel Potansiyele Dayalı Gelişmenin Sağlanması

Bölgesel gelişme politikaları ve uygulamaları öncelikle yerel dinamiklere ve içsel potansiyele dayandırılacak, görece az gelişmiş bölgeler ve gelişme potansiyeli yüksek merkezler bakımından farklılaştırılacak, yenilikçi, çok boyutlu ve çeşitlendirilmiş araçlarla donatılacaktır. Stratejik müdahaleler, başta kalkınma ajansları olmak üzere, yerelde ve merkezde etkili koordinasyon mekanizmaları ve yeterli finansman ile desteklenecektir.

Bölgesel ve yerel ekonomi, ekonomik yapılanma ve gelişmenin temeli olarak alınacak, özellikle az gelişmiş bölgelerde yerel düzeyde uzmanlaşmayı destekleyecek şekilde beşeri kaynaklar geliştirilecek, girişimcilik yaygınlaştırılacak, yerel istihdamı ve sermaye birikimini hızlandırıcı tedbirler alınacaktır.

Yörelere özgü ve yenilikçi politikaların belirlenmesi, desteklenmesi ve koordinasyonu öncelikle kalkınma ajansları aracılığıyla sağlanacak, özellikle potansiyeli yüksek bölgelerde kendini besleyen kalkınma finansmanının temelleri atılacaktır. Bölgeler arası yakınsama ve rekabet amaçları bakımından farklılaştırılmış KOBİ politikaları için uygun yatırım ortamı oluşturulacaktır. Bu kapsamda finansman kaynaklarının genişletilmesi ve

araçlarının çeşitlendirilmesine, pazara erişimin kolaylaştırılmasına, sürükleyici sektörler liderliğinde ve güçlendirilmiş sosyal ağ yapısı içinde kümelenmelerin desteklenmesine özel önem verilecektir. Öncelikle gelişme potansiyeli yüksek kentlerde olmak üzere, firmalar ve üniversitelerin birlikte çalışmalarını sağlayacak ortam oluşturulacak; yeni teknolojilere ve bilgiye erişimin kolaylaşmasını, teknolojik dönüşüm ve transfer sistemlerinin geliştirilmesini, ticari nitelikli etkin bir bölgesel yenilik altyapısı kurulmasını sağlamaya yönelik faaliyetler desteklenecektir. Yerel Düzeyde Kurumsal Kapasitenin Artırılması bölgesel gelişme politikalarının hayata geçirilmesinde başta yerel yönetimler olmak üzere, yerel düzeyde bölgesel gelişmede rolü olan kurumların ve aktörlerin; uzmanlaşma düzeyi, proje hazırlama, uygulama, izleme, değerlendirme ve koordinasyon kapasitesi artırılacak, beşeri kaynakları geliştirilecektir. Yerel kamu, özel ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliği ve ortaklıklar desteklenecek, işbirliği ağlarının oluşturulması ve bu ağlar vasıtasıyla iyi uygulama örnekleri başta olmak üzere bilgi alışverişi özendirilecektir.

Kırsal Kesimde Kalkınmanın Sağlanması

Kırsal kalkınmada temel amaç, doğal ve kültürel varlıkların korunması esas alınarak yerel potansiyelin ve kaynakların değerlendirilmesi, katma değeri yüksek yeni ekonomik faaliyetlerin geliştirilmesi ve böylece kırsal alanda yaşayan toplumun iş ve yaşam koşullarının kentsel alanlarla uyumlu olarak geliştirilmesi ve sürdürülebilir kılınmasıdır. Kırsal kalkınma politikaları kırsal alanda yaşanan dönüşüm sürecinde ortaya çıkan işsizlik ve göç gibi sosyo-ekonomik olumsuzlukların azaltılması ve gelir kaynaklarının çeşitlendirilmesi öncelikli olmak üzere tarım politikaları ile tamamlayıcı bir şekilde uygulanacaktır. Bu kapsamda, üretici örgütlenmelerinin güçlendirilmesine, toprak ve su kaynaklarının etkin kullanımına, tarımsal işletmelerin rekabet güçlerinin artırılmasına öncelik verilecektir (Dokuzuncu Kalkınma Planı Stratejisi; 2006)

Görüldüğü gibi Dokuzuncu Kalkınma Planı'ndaki gelişme eksenlerinden biri de bölgesel gelişmenin sağlanmasıdır. Ancak Denizli Kalkınma Planlarından ve teşviklerden güç alan değil kendi girişimci çabalarıyla bu güne gelmiş bir ilimizdir.

2.4. Türkiye'de Bölgesel Kalkınma'nın Yeni Alanları

2.4.1. Yeni Sanayi Odakları (Yeni Endüstriyel Bölge) Kavramı

1970' li yıllar ile birlikte, bir taraftan gelişmiş sanayi ülkelerindeki geleneksel sanayi bölgeleri olarak nitelendirilen mekanlarda durgunluk ve gerileme süreci yaşanırken, diğer taraftan da aynı ülkelerin nispeten az gelişmiş olarak nitelendirilebilecek bölgelerinde ise ekonomik hareketlilik gözlenmiştir. Büyük ölçüde; öz kaynak, yerel girişimcilik özellikleri, esnek üretim teknolojileri ve ilişkileri, dayanışma, güven ve örgütlenme kapasitesi gibi içsel faktörlere dayalı olarak geliştirilen bu bölgeler "Yeni/Yerel Sanayi Odakları ya da Yeni Endüstriyel Bölgeler" olarak tanımlanmaktadır (DPT,2000:160).

"Sanayi Odağı (endüstriyel bölge)" olgusunun tanımlanmasında kullanılan ölçütler ise şöyledir;

- Herhangi bir endüstriyel merkezin ard-bölgesi olmaması ve böylece çevreselleşen girişimci ve sermaye yerine kendi girişimcisi ve öz sermayesini kullanmaları,
- GSYİH, nüfus ve sanayi göstergeleri açısından başarılı bir büyüme performansı göstermeleri,
- Sektörel Uzmanlaşma,
- Egemen firma organizasyonu olarak KOBİ' lerin varlığı.

3. BÖLÜM: DENİZLİ’NİN İKTİSADİ YAPISI VE YAKIN DÖNEM GELİŞME DİNAMİKLERİ

3.1. Denizli’nin Coğrafi Yapısı ve Hammaddelere Yakınlık

Yeryüzünde, sanayi faaliyetleri ister anakaralar, ister ülkeler, isterse bölgeler ölçeğinde ele alınsın, her alanda eşit bir dağılım göstermezler. Sözelimi sanayi faaliyetlerinin yeryüzünde dağılışı, anakaralar ölçeğinde ele alındığında, başta Kuzey Amerika, Avrupa ve Uzak Doğu’ nun bazı ülkelerinde yoğunlaştığı, buna karşılık Güney Amerika, Afrika ve Asya’ nın önemli bir bölümünde ise sanayileşmenin geri kaldığı ve bu geniş alanlarda oldukça az sayıda sanayi bölgesinin varlığı saptanır. Öte yandan, sanayileşmiş anakaraların bazı alanlarının sanayi faaliyetleri açısından son derece yoğun olduğu dikkati çeker. Örneğin, Kuzey Amerika’ da A.B.D.’ nin Atlantik kıyıları, Avrupa’ nın batı ve kuzey bölgeleri (Almanya, Fransa, İngiltere) oldukça sanayileşmiş alanlardır.

Türkiye’de de sanayi faaliyetleri ülke genelinde eşit olmayan bir dağılım göstermektedir. Nitekim Türkiye’ de sanayi faaliyetlerinin büyük bir bölümü ülkenin batı yarısında özellikle İstanbul, Kocaeli, Sakarya, Bursa, İzmir ve Manisa illerinde toplanmıştır. Bunun dışında İç Anadolu Bölgesinde Ankara ve Kırıkkale, Akdeniz Bölgesi’nde Adana ve İçel, Karadeniz Bölgesi’nde Zonguldak ve Samsun sanayi faaliyetlerinin yoğunlaştığı diğer illerdir.

Türkiye’de sadece Ege Bölgesi’ni ele alarak sanayi faaliyetlerin dağılışı gözden geçirildiğinde, özellikle İzmir’in sanayileşme açısından son derece yoğun olduğu, bu ilin yanı sıra İzmir sanayi alanının genişleyerek

Manisa'ya taşıdığı ve bu ili de sanayileşmiş iller arasına soktuğu, Denizli'nin ise biraz iç kesimde ayrı bir sanayi merkezi olarak ortaya çıktığı ve giderek geliştiği gözlenir.

Kuşkusuz sanayi kuruluşlarının belli alanlarda toplanması ve yoğun sanayi bölgeleri oluşturması o bölgenin özellikleriyle yakından ilgilidir. Bu özellikler ise kuruluş yeri ve lokasyon faktörleri ile açıklanabilir.

Kuruluş yeri faktörleri belli bölgelerde sanayi faaliyetlerinin yığılmasına neden olan faktörlerdir.

Kuruluş yeri faktörleri her bir sanayi kolunun özelliğine göre değişik özellikler göstermektedir. Sözelimi, tarımsal hammaddeleri, doğal kaynakları işleyen sanayi kuruluşları hammadde kaynaklarına yakın alanlarda (tekstil, demir-çelik, taş toprak sanayi gibi), gıda sanayi tüketiciye yakın alanlarda, petro-kimya sanayi limanlara yakın yerlerde kurulmaktadır. Öte yandan, girişimin türü de kuruluş yerini etkileyebilmektedir.

BAILLY/BEGUIN "introduction à la géographie humaine" çalışmasında bu güne kadar ortaya konulmuş önemli kuruluş yeri faktörlerini değişik araştırmacıların görüşleri doğrultusunda açıklamıştır.

P. George (1970) kuruluş yeri faktörlerini

- Tarihsel Faktörler
- Teknikler
- Doğa
- Enerji ve hammadde kaynakları
- İşgücü
- Pazar olarak sıralamaktadır. Aynı eserde Bale (1976)
- Sermaye
- Doğal Kaynaklar
- İşgücü

- Girişimcilik kapasitesi
- Pazar
- Ulaşım olanakları olarak belirtmektedir.

Denizli' de sanayi faaliyetlerinin gelişmesine neden olan faktörler incelendiğinde, araştırma anketlerine göre, sanayi kuruluşlarının Denizli' de kurulmalarını birinci derecede etkileyen faktörlerin başında tesis sahiplerinin Denizli' li olmaları gelmekte, bunu hammaddeye yakınlık ve bolluk ile ucuz ve bol işçi temini faktörü izlemektedir. Hammadde, işgücü gibi geleneksel kuruluş yeri faktörleri önemini korumakla birlikte, Denizli' li olmak gibi sosyo-psikolojik bir faktör de kuruluş yeri seçiminde etkili olmuş, hatta tüm faktörlerin önünde ilk sırada yer almıştır.

Hammadde kaynaklarına yakınlık olunması Denizli' de sanayi faaliyetlerinin gelişmesinde etkili olmuş olsa da hammadde faktörünün kuruluş yeri seçimindeki etkisi sektörel bazda farklılıklar göstermektedir. Özellikle dokuma sanayi sektöründe hammaddenin etkisi büyük ölçüde hissedilmekte, Denizli ve yakınlık çevresinde üretilen pamuk çırçır fabrikalarında işlenirken, Denizli' de kurulan iplik fabrikalarının ürettiği iplik de dokuma tesislerinde hammadde olarak kullanılmaktadır. Öte yandan taşa toprağa dayalı sanayi sektöründe de Denizli ve yakınlık çevresinde bol miktarda bulunan mermer ve traverten yatakları bu sanayi kolunun gelişmesinde büyük bir rol oynamaktadır. Ayrıca gıda sanayi sektöründe de Denizli ve çevresindeki hammadde kaynakları tüketilmektedir. Günümüzde Denizli sanayiinde yalnızca yakınlık çevredeki hammadde kaynakları kullanılmamakta, Türkiye' nin diğer bölgelerinden hatta yurt dışından pamuk, pamuk ipliği, ham kereste gibi bazı hammaddeler Denizli' ye getirilmektedir. Bununla birlikte, Denizli ve çevresindeki hammadde kaynaklarının çekiciliği ve erişilebilirliği, sanayinin gelişmesi açısından etkili olmuştur. Günümüz koşullarında yığılma ekonomilerinin oluşturduğu dışsalıklar ekonomilerin ve bölgelerin gelişimini en iyi nedenleri önümüze sermektedir. Birinci bölümde tanımlanan bu

sebepler Denizli tekstil sektöründe ve tekstil sektörü ürünleri ihracatındaki büyümeye yönelik açıklamayı en iyi yapan donelerdir.

3.2. Denizli' nin Türkiye Sanayi İçindeki Yeri Gelişme ve Performansı

Türkiye' de yeni sanayi odakları arasında en fazla dikkati çeken Denizli' nin Türkiye içindeki yeri ve gelişme performansı imalat sanayi içindeki payı, katma değer, istihdam ve sanayi gelişme hızı bağlamında değerlendirilebilir.

3.2.1. İmalat Sanayi Payı

1980-1997 yıllarını kapsayan yaklaşık 20 yıllık dönemde, Türkiye' de illerin imalat sanayi içindeki payları incelendiğinde, özellikle Denizli'nin önemli bir gelişme içinde olduğu gözlenmektedir. Dönemin başlangıcında Denizli' nin Türkiye sanayi kuruluşları içindeki payı %1.34 iken, bu değer sonraki yıllarda artış göstermiş, 1992' de %1.50, 1997' de de %3.75 olmuştur. Bu değer, ülke genelinde en yüksek değeri oluşturmaktadır. Bu durum, Denizli' nin Türkiye' de hızlı gelişen yerel sanayi odaklarından biri olduğunu ortaya koymaktadır.

3.2.2. Katma Değer Payı

İmalat sanayi kuruluş sayısı payının yanı sıra, Denizli' nin Türkiye sanayindeki payı, katma değer ölçütü itibariyle de değerlendirilebilir. Buna göre, 1980 ve 1997 yıllarını kapsayan yaklaşık 20 yıllık dönemde Denizli' nin katma değerinin Türkiye katma değeri içindeki payının arttığı gözlenir. Denizli

katma değerinin Türkiye payı 1980 yılında % 0.61 iken, bu değer 1997 yılında % 1.27' ye yükselmiştir.

3.2.3. İstihdam Payı

Katma değer payında olduğu gibi, Denizli' nin Türkiye imalat sanayi istihdam payı içindeki yerinde de artış gözlenmektedir. 1980 yılında %0.61 olan istihdam payı, 1992' de %1.42, 1997'de de %3.02 olmuştur.

3.3. Denizli' nin Bölge Sanayi İçindeki Yeri

Denizli' nin sanayi performansını bölge sanayii içindeki yerini ele alarak da değerlendirebiliriz. 1964, 1981, 1989 ve 1996 yıllarına ait DİE verilerine göre, Ege Bölgesi sanayii içinde Denizli' nin hızlı bir gelişme gösterdiği anlaşılmaktadır. Türkiye' de ekonomik gelişmenin sağlanmaya başladığı ve aynı zamanda planlı dönemin de ilk yıllarını oluşturan 1964 yılında Ege Bölgesinde sanayi kuruluşlarının % 50' den fazlasının İzmir' de yer aldığı, Aydın ve Manisa illerinin ise İzmir' i izlediği görülmektedir. Bu yıl itibariyle, Denizli bölge sanayii içinde önemli bir yer bile işgal etmemektedir.

1981 yılı verileri dikkate alındığında ise, İzmir'in Ege Bölgesi içindeki ağırlıklı yerini koruduğu, Denizli'nin ise Manisa' dan sonra üçüncü sıraya yerleştiiği gözlenmektedir. Burada Manisa' nın İzmir' e ekonomik açıdan bağımlı olduğu ya da İzmir sanayi alanının bu alana kaydığı dikkate alındığında, Denizli' nin bölgenin iç kesiminde adeta bir sanayi odağı olarak gelişmesi dikkat çekicidir. Aynı durum 1989 yılında da gözlenmektedir ve bu yılda İzmir, bölge sanayi kuruluşlarının %61 ' ini barındırırken, Manisa % 14 ile ikinci, Denizli ise %7.6 ile üçüncü sırada bulunmaktadır. 1990' lı yıllar

Denizli sanayisi için atılım yılları olmuştur. Gösterdiği performans ile 1996 yılı verilerine göre bölge genelinde İzmir' den sonra % 19.9 ile ikinci sıraya yerleşmiştir.

Günümüz rakamlarına baktığımızda artık Denizli' nin sadece Ege Bölgesi açısından değil Türkiye geneli açısından değerlendirilmesi gerektiği açıkça görülmektedir. 2005 verilerine göre 1.135.602.505 euro ihracat rakamına ulaşan Denizli İzmir' den sonra Ege Bölgesinin ikinci sırasında yer almaktadır. Türkiye' de ise bu rakamla sırasıyla İstanbul, Bursa, İzmir, Kocaeli, Sakarya, Ankara ve Gaziantep' ten sonra sekizinci sırada yer almaktadır (DETKİB; 2006).

Ege Bölgesi alt kıvrımına indiğimizde firma sayısı ve ihracat rakamları şu şekilde gerçekleşmiştir.

Tablo 1: Denizli İli'nin Bölge İhracatı İçindeki Sırası

İL ADI	2005		
	DOLAR DEĞERİ	EURO DEĞERİ	FİRMA SAYISI
AFYON	111.097.597	89.734.049	176
AYDIN	307.827.228	248.468.287	234
DENİZLİ	1.408.412.187	1.135.602.505	683
İZMİR	4.654.775.077	3.746.559.373	3.701
KÜTAHYA	92.651.665	74.356.387	54
MANİSA	568.192.260	458.102.047	242
MUĞLA	91.211.379	73.674.866	171
UŞAK	90.115.781	72.344.935	150

Kaynak: DETKİB; 2006,2005 Yılı İhracat Değerlendirme Raporu

3.3.1 Sanayi Kuruluşlarının Gelişimi

Denizli' de sanayi kuruluşlarının tarihsel gelişimi, DİE verileri dikkate alınarak ortaya konulmuştur. Buna göre 1964-1996 yılları arasında Denizli' de sanayi kuruluşlarının gelişiminde bazı ortak noktalar yakalamak mümkün olmaktadır. Denizli' de sanayileşme hareketlerinde belli dönemlerde sıçrama meydana gelmektedir. Örneğin; Denizli' de ilk sanayileşme hamlesi veya başka bir anlatımla sanayileşmedeki ilk sıçrama 1970' li yılların başında yaşanmıştır. 1973 yılı verileri dikkate alındığında ilde bulunan sanayi kuruluşlarının 1964 yılına göre adeta ikiye katlandığı dikkati çekmektedir. Sonraki yıllarda da sanayi kuruluşu sayısı giderek artmıştır. Sanayi kuruluşlarının gelişiminde dikkatimizi çeken ikinci nokta, özellikle 1980' li yılların ikinci yarısından sonra illerdeki sanayi kuruluşu sayısının tekrar artış sürecine girmesidir. 1996 yılı verilerini değerlendirdiğimizde ise Denizli' de sanayi kuruluşu sayısının 1964' ten bu yana yaklaşık olarak yirmi kat arttığı dikkati çekmektedir. 2005 verilerine göre İhracat yapan sanayi kuruluşlarının sayısına bakıldığında bölge içerisinde İzmir' den sonra en büyük paya sahiptir.

3.3.2. Sanayileşme Nedenleri

1990- 1995 yılları arasında Denizli' de yapılan araştırmalarda, Denizli' nin sanayileşmesinde pek çok faktörün etkili olduğu ortaya konulmuştur (Mutluer, 1995:88). Tarihi çağlardan beri yörede yapılan dokumacılık, bilgi ve sermaye birikimini arttırarak bugünkü Denizli sanayiinin çekirdeğini oluşturmuştur. Yörenin coğrafi konumu, hammadde kaynaklarının varlığı, yetişmiş işgücü, girişimcilerin tutum ve davranışları, pazar potansiyeli, işçi şirketleri, yığılma avantajları ve devlet teşvikleri Denizli sanayinin bugünkü durumuna gelmesinde etkili olan unsurlardır.

3.3.3. Sanayi Kolları

Sosyo-ekonomik gelişmişlik endeksi sıralamasında on ikinci sırada yer alan Denizli ili, Türkiye' nin gelişmiş illerinden biridir. 2001 yılı itibarıyla İl' in GSYİH' sının sektörel dağılımı incelendiğinde, yüzde 60' lık pay ile birinci sıradaki hizmetler sektörünü, sanayi (yüzde 22) ve tarım (yüzde 18) sektörlerinin izlediği görülmektedir. Bununla birlikte 1987-2001 döneminde yüzde 7,7 ile sanayi İl' in en hızlı büyüyen sektörü olmuştur (DPT; İlerde Öne Çıkan Sanayi Sektörleri).

Denizli imalat sanayinde faaliyette bulunan firmaların sayısı ve bunların sektörel dağılımı Tablo 2' de yer almaktadır. Buna göre araştırmamızın konusunu oluşturan Tekstil sektörü dahilinde yer alan Dokuma – Giyim Eşyası ve Deri Sanayii % 51.09' luk pay ile birinci sırada yer almaktadır.

Tablo 2. Denizli İmalat Sanayinde Faaliyette Bulunan Firmaların Sayısı ve Bunların Sektörel Dağılımı, 2000 Yılı İtibariyle

SEKTÖRLER	İşletme Sayısı	Sektörün İl İmalat Sanayii İçindeki Payı (%)
Gıda Sanayi	315	9.49
Dokuma-Giyim Eşyası ve Deri Sanayii	1.696	51.09
Metal Eşya-Makine ve Tec. San.	415	12.50
Metal Ana Sanayi	122	3.67
Taş ve Toprağa Dayalı Sanayi	204	6.15
Kimya-Petrol, Kauçuk ve Plastik Ürün. San.	234	7.05
Orman Ürünleri ve Mobilya Sanayii	321	9.66
Kağıt ve Kağıt Ürünleri Sanayi	13	0.39
TOPLAM	3.320	100.0

Kaynak: DTO;2000,Ekonomik Yönü ile Denizli 2000

Dokuma-Giyim Eşyası ve Deri Sanayi

Bu sektör tesis sayısı, yüksek istihdam hacmi ve aynı zamanda yarattığı katma değer büyüklüğü açısından Denizli' nin en önemli sanayi sektörüdür.

Tarihi çağlardan buyana, Denizli ve çevresinde ilkel dokuma tezgahlarında ev ve atölye tipi küçük sanayi şeklinde ham bez üretimi yapılmaktaydı. Ancak modern sanayi tesislerinin kurulması bağlamında Denizli' de ilk ortaya çıkan tesisler çırçır fabrikalarından oluşmaktadır. Çırçır fabrikalarından sonra Denizli' de büyük tesisler olarak iplik fabrikalarının kurulduğu gözlenir. İplik fabrikaları, kurulduğu dönemlerde Denizli ve

çevresinde çok yaygın olan, ham bez dokuyan ev ve atölye tipindeki küçük sanayinin iplik ihtiyacını karşılamak üzere kurulmuştur (Mutluer, 1995:90).

Teknolojik bakımdan zamanla gelişme gösteren dokuma sanayi sektöründe ilkel dokuma tezgahlarının yerini modern tezgahların almasıyla birlikte ev ve atölye tipi üretimden fabrika tipi üretime geçilmiş, böylece dokuma sanayiinde tesis sayısı hızla artmıştır. Bu gelişmeler, dokuma ve iplik tesisleri arasında ara işlemleri yapan boya, baskı, apre ve terbiye gibi bazı alt kolları üretim yapan tesislerin kurulmasına da neden olmuştur.

Son yıllarda devlet tarafından konfeksiyon ihracatının teşvik edilmesiyle birlikte, Denizli dokuma sanayii konfeksiyon üretimine de yönelmiş, bir taraftan yalnızca konfeksiyon üretimi yapan yeni fabrikalar kurulurken bu gelişime ayak uydurmaya çalışan iplik ve dokuma fabrikaları da ya fabrikaya ek bir ünite ile ya da ayrı bir tesis kurarak konfeksiyon üretimine başlamışlardır (Mutluer,1995:90).

Dokuma- giyim eşyası ve Sanayi sektöründe faaliyet gösteren havlu- bornoz sanayii tesisleri, sektör içindeki tüm sanayi kuruluşlarının % 42. 98' ini oluşturmaktadır.

3.4 Denizli' nin Tekstil Sektöründeki Yeri ve Gelişimi

Tekstil sanayii, yüksek istihdam hacmi ve aynı zamanda yarattığı katma değer büyüklüğü bakımından Denizli' nin önde gelen sanayi sektörü durumundadır.

Denizli' de dokumacılık ilk olarak Romalılar devrinde görülmüş, Selçuklular ve Osmanlılar devrinde en iyi dönemini yaşamıştır. 1071' de Anadolu' ya giren Selçuklular 1100 yıllarında Denizli' ye yerleşmiş ve bu

tarihten itibaren sanayide çeşitlenme başlamıştır. Aynı yıllarda Ahi Kaysar Denizli- Yeşilyuva' ya yerleşerek deri sanayiini kurmuştur. Bugün halen Türkiye kösele ihtiyacının %80' i Yeşilyuva' dan karşılanmaktadır.

19. yy. sonlarında İzmir- Denizli ve Denizli- Afyon- İstanbul tren yollarının yapılması ticareti hızlandırmış, aynı yıllarda ilk özel banka olan Denizli İktisat Bankası kurulmuştur. 1924' te İzmir İktisat Kongresinden sonra Türkiye' nin ilk anonim şirketi kurulmuş ve ilk defa birlikte çalışmaya örnek teşkil etmiştir.

Teknolojik bakımdan zamanla gelişme gösteren dokuma sanayii sektöründe iptidai dokuma tezgahlarının yerini modern tezgahların almasıyla beraber, ev ve atölye tipi üretimden fabrika türü üretime geçilmiş böylece dokuma sanayiinde tesis sayısı hızla artmıştır.

Günümüzde, özellikle son yıllarda konfeksiyon ihracatının devletçe teşvik edilmesiyle birlikte, Denizli dokuma sanayii konfeksiyon üretimine de yönelmiş, bir taraftan konfeksiyon üretimi yapan yeni fabrikalar kurulurken bunların yanı sıra iplik ve dokuma fabrikaları da yenileme yatırımlarına hız vermişlerdir.

Denizli' de 1940' lı yıllarda kurulan Sümerbank İplik fabrikasından sonra, 1949 yılında Sümerbank İzmir Basma Sanayi müessesesine bağlı, Denizli Bez Fabrikasının temeli atılmış, 1953' de üretmeye de başlamıştır. Denizli' de iplik üretimi dokuma ve terbiye işlemlerinin bir arada yapıldığı entegre fabrikalarda gerçekleştirildiği gibi, ayrı tesislerde de yapılabilmektedir. 1986- 1987 ve 1991 yıllarında özel sektöre ait ileri teknoloji kullanan, yüksek kapasiteli, modern iplik fabrikaları kurulmuştur. Bu tesisler, Denizli Tekstil Sanayiinin dokuma öncesine ait önemli bir bölümü oluşturmuşlardır.

Denizli, öteden beri ülkenin dokumacılık merkezlerinden biri olarak tarihteki yerini almıştır. Günümüzde, Buldan, Babadağ, Kızılcabölük ve Denizli başta olmak üzere, küçük ve orta ölçekli işletmelerden büyük sanayii kuruluşlarına kadar çok sayıda işletme dokuma sanayiinde faaliyet göstermektedir.

Denizli ve çevresinde dokumacılık 1950' lere kadar geleneksel bir el sanatı şeklinde sürmüştür, İkinci Dünya Savaşından sonra 1970' li yıllara kadar dokuma sanayiinde önemli bir değişim süreci yaşanmıştır. Fabrikasyon ham bez üretimine 1953 yılında kurulan Sümerbank bez fabrikasıyla geçilmiştir. Bu tesisin açılması yörede dokuma sanayiinin canlanmasında da etkili olmuştur. 1970' lerden itibaren devlet teşviklerinin de katkısıyla dokuma sanayinde belli bir sıçrama meydana gelmiştir. 1970- 1980 arasında ve daha sonraki yıllarda çok sayıda dokuma tesisi kurulmuştur. Ancak bu tesisler son yıllarda konfeksiyon ihracatına yönelmişler, büyüyerek üretim kapasitelerini ve çeşitlerini arttırmışlardır.

Dokuma, giyim eşyası ve deri sanayi sektörünün bir diğer alt kolu olan konfeksiyon sanayii, yörede gelişmiş bir dokuma sanayiinin varlığı, az yatırım gerektirmesi ve özellikle de ihracat alanları nedeniyle son yıllarda büyük bir gelişme göstermiştir.

Denizli' de gerek yöreye ve gerekse Türkiye' nin diğer bölgelerine; ham bez, havlu ve bornoz kumaşı dokuyan tesisler, son yıllarda artan dış talep doğrultusunda kendi bünyelerinde ek konfeksiyon birimleri oluşturarak hazır giyime yönelik üretim yapmaktadırlar.

Denizli'de kaliteli boyama işlemine olan taleple birlikte, ilk atölyeler 1960' lı yıllarda kurulmuş, ilk boya fabrikası da 1965 yılında açılmıştır. Bölgedeki tekstil gelişmesine paralel olarak bu yöredeki yatırımlarda artmış, önemli bir kısmı tekstil fabrikalarının bünyelerinde oluşturulmuştur.

Denizli' de deri sanayii dalında faaliyet gösteren kuruluşlar genelde küçük ölçekli tesislerden oluşmaktadır. Türkiye' nin kösele ihtiyacının %90' a yakın kısmı buralarda üretilmektedir. Ayakkabı sanayiinin ana hammaddesi olan kösele, bu yönü ile ele alındığında Denizli' nin deri sektöründe büyük bir öneme sahip olduğu görülür.

Kendi imkanları ile gelişmesiyle Türkiye' de model olarak gösterilen Denizli, ekonomik faaliyetler bakımından Türkiye' de iller arasında ilk 12, sanayi bakımından ise ilk 9 il arasındadır. Denizli sanayii küçük, orta ve büyük ölçekli işletmelerden oluşmaktadır. İmalat sanayi bakımından Türkiye genelinde % 1' in üzerinde bir paya sahiptir. Ekonomik faaliyetler sonucu Denizli' nin yaratılan katma değerinin %31' i sanayi sektöründen kaynaklanmaktadır. Türkiye' deki 500 büyük firmanın 12' si Denizli' dedir.

Bugünkü Denizli' nin ekonomik yapısında ilk göze çarpan sanayinin istihdam yaratıcı, dış satıma dönük güçlü bir üretim yapısına sahip nitelikler kazandığı yönündedir. Denizli sanayiinin bugünkü ithalatı yatırım malları ve teknolojiye ibarettir. Denizli' nin ithalat ve ihracatına bakıldığında büyük oranda sanayinin katkısı ile ihracatın ithalatın üzerinde seyrettiği görülmektedir. 2005 yılı DETKİB verilerine göre dokumaya elverişli maddeler ve bunlardan mamul eşyalar kaleminde Denizli ihracat rakamları 791.029.804 euro iken ithalat rakamı 142.156.995 euro seviyesindedir. (Detkib; 2005 yılı ihracat rakamları) Buda göstermektedir ki ithalatını fazlasıyla karşılar düzeyde ihracatı mevcuttur.

3.5. İstatistiki Verilerle Denizli Tekstil Sektörü

DETKİB' ten alınan verilere göre 2000 ve 2005 yılları arasındaki tekstil sektöründe yer alan alt dallara ilişkin ihracat rakamları aşağıdaki tablolarda yer aldığı gibidir.

Tablo 3: 2000 – 2005 Yılları Arasında Denizli Bornoz/Havlu Sabahlık İhracat Kayıt Rakamları

DETKİB 2000 - 2005 YILLARI ARASI BORNOZ/SABAHLIK VE HAVLU İHRACAT KAYIT RAKAMLARI					
	BORNOZ /SABAHLIK			HAVLU	
YILLAR	KG	ADET	FOB (\$)	KG	FOB (\$)
2000	15.615.117	14.342.584	139.276.426	21.618.006	140.806.249
2001	18.466.945	17.091.492	167.110.319	25.518.584	162.512.399
2002	21.966.085	21.063.704	195.518.835	34.937.00	218.994.100
2003	20.366.057	19.646.493	193.478.245	39.810.305	279.933.700
2004	19.772.522	18.993.331	208.793.660	45.703.457	347.256.556
2005	22.219.739	20.055.190	237.759.409	55.347.644	403.272.491
TOPLAM	118.406.465	111.192.794	1.141.936.894	222.935.696	1.552.775.495

Kaynak: DETKİB;2006,Denizli İhracat Rakamları Çalışması

Tablo 3' den anlaşıldığı üzere 2000 – 2005 yılları arasında Denizli Bornoz / Sabahlık ve Havlu ihracatında önemli gelişmeler yaşamıştır. İhracat rakamlarındaki büyüme gözden kaçmayacak niteliktedir.

Tablo 4: 2000 – 2005 Yılları Arasında Denizli Çarşaf/Nevresim ve Pijama/Gecelik İhracat Kayıt Rakamları

DETKİB					
2000-2005 YILLARI ARASI					
ÇARŞAF/NEVRESİM VE PİJAMA/GECELİK İHRACAT KAYIT RAKAMLARI					
	ÇARŞAF / NEVRESİM		PİJAMA / GECELİK		
YILLAR	KG	FOB \$	KG	ADET	FOB \$
2000	10.725.709	71.387.212	525.242	1.682.031	10.216.013
2001	9.448.303	59.482.386	601.394	1.664.277	10.468.040
2002	14.547.145	88.872.447	1.125.428	3.402.600	19.954.876
2003	17.179.572	112.054.795	1.043.813	2.812.785	19.396.997
2004	15.513.662	117.654.096	696.602	2.187.426	16.234.090
2005	14.269.033	115.735.482	689.887	1.972.697	15.306.823
TOPLAM	81.683.424	565.186.418	4.682.336	13.721.816	91.576.839

Kaynak: DETKİB;2006,Denizli İhracat Rakamları Çalışması

Denizli Çarşaf/Nevresim ve Pijama/Gecelik rakamlarına baktığımızda 2000-2005 yılları arasında dalgalanmalar yaşandığı 2002-2003 yıllarında en üst düzeye ulaşarak 2005 yılında ortalama bir seviyeye tekrar gerilediğini görmekteyiz. Beş yıl gibi kısa bir ürede % 50 büyümeye varan artışlar gözlenen bu alt kıvrımda da ihracat sürdürülebilirliği gözlemlenmektedir.

Tablo 5: 2000 – 2005 Yılları Arasında Denizli Bay Dış Giyim ve Bayan Dış Giyim İhracat Kayıt Rakamları

DETKİB						
2000-2005 YILLARI ARASI						
BAY DIŞ GİYİM VE BAYAN DIŞ GİYİM İHRACAT KAYIT RAKAMLARI						
	BAY DIŞ GİYİM			BAYAN DIŞ GİYİM		
YILLAR	KG	ADET	FOB \$	KG	ADET	FOB \$
2000	437.485	1.551.044	6.898.543	1.321.080	5.896.404	15.801.598
2001	1.042.433	2.549.179	16.530.725	2.175.961	8.836.364	27.512.488
2002	1.413.981	3.570.467	20.671.297	3.104.993	12.748.993	40.946.343
2003	1.211.465	2.990.817	18.630.881	3.515.669	14.968.112	50.885.800
2004	1.005.194	2.339.856	19.234.451	3.462.973	14.453.326	59.656.215
2005	851.019	2.222.293	17.015.945	2.516.083	10.617.037	42.240.059
TOPLAM	5.961.577	15.183.656	98.981.842	16.096.759	67.522.236	237.042.503

Kaynak: DETKİB;2006,Denizli İhracat Rakamları Çalışması

2000-2005 yılları arasında Denizli ili bay ve bayan dış giyim ihracat rakamlarına baktığımızda ise artan ihracat rakamlarının 2005 yılına gelindiğinde gerileme gösterdiği fark edilmektedir. Bunun ana sebebinin konfeksiyon mallarında Çin ile rekabet gücünün fiyatlar nedeniyle zayıflamasıdır.

Tablo 6: 2000 – 2005 Yılları Arasında Denizli Bay İç Giyim ve Bayan İç Giyim İhracat Kayıt Rakamları

DETKİB						
2000-2005 YILLARI ARASI						
BAY İÇ GİYİM VE BAYAN İÇ GİYİM İHRACAT KAYIT RAKAMLARI						
	BAY DIŞ GİYİM			BAYAN DIŞ GİYİM		
YILLAR	KG	ADET	FOB \$	KG	ADET	FOB \$
2000	463.530	4.517.868	4.283.691	46.801	863.408	582.147
2001	559.797	6.246.703	5.431.347	79.928	1.962.458	1.121.565
2002	820.012	9.930.533	9.412.661	134.230	3.413.740	2.122.896
2003	862.929	9.200.435	11.383.466	192.028	4.478.288	5.146.423
2004	331.703	4.146.851	5.593.235	91.226	2.372.592	3.463.268
2005	436.181	4.610.954	7.126.210	151.492	328.849	5.313.792
TOPLAM	3.474.152	38.653.344	43.230.610	695.705	16.378.935	17.750.091

Kaynak: DETKİB;2006,Denizli İhracat Rakamları Çalışması

2000-2005 yılları arasında bay ve bayan iç giyim ihracat rakamlarını incelediğimizde son beş yıl içerisinde İl' in kat ettiği yol' un büyüklüğü gözlenmektedir. Denizli ili 582.147 \$ ' dan başladığı ihracatını 2005 yılında 5.313.792 \$ 'a yükseltmiştir.

Tablo 7: 2000 – 2005 Yılları Arasında Denizli Pamuklu Dokuma Kumaş ve Pamuklu Örme Kumaş İhracat Kayıt Rakamları

DETKİB 2000-2005 YILLARI ARASI PAMUKLU DOKUMA KUMAŞ VE PAM. ÖRME KUMAŞ İHRACAT KAYIT RAKAMLARI				
	BAY DIŞ GIYİM		BAYAN DIŞ GIYİM	
YILLAR	KG	FOB \$	KG	FOB \$
2000	4.849.914	19.541.988	271.153	1.345.982
2001	7.269.655	27.287.394	269.790	1.159.712
2002	7.901.050	30.988.451	286.843	1.382.936
2003	6.229.422	30.747.132	305.549	1.682.890
2004	6.200.000	38.805.963	430.658	2.254.535
2005	6.726.175	42.002.646	520.893	2.124.931
TOPLAM	39.176.216	189.373.574	2.084.886	9.950.986

Kaynak: DETKİB;2006,Denizli İhracat Rakamları Çalışması

2000-2005 yılları arasında pamuklu kumaş ve pamuklu örme kumaş ihracatında il ihracat rakamlarını 2001 yılı düşüşü haricinde giderek yükseltmiştir. 2005 yılı itibariyle bu rakam 2.124.931 \$ seviyesine kadar yükselmiştir.

Tablo 8: 2000 – 2005 Yılları Arasında Denizli Pamuk İpliği ve Çorap İhracat Kayıt Rakamları

DETKİB					
2000-2005 YILLARI ARASI					
PAMUK İPLİĞİ VE ÇORAP İHRACAT KAYIT RAKAMLARI					
	PAMUK İPLİĞİ		ÇORAP		
YILLAR	KG	FOB \$	KG	ÇİFT	FOB \$
2000	3.608.632	10.258.804	311.639	6.672.824	3.425.651
2001	5.178.340	12.907.687	445.506	10.080.027	4.653.842
2002	2.896.435	6.601.209	472.049	11.171.371	5.975.127
2003	2.831.811	7.303.141	357.069	10.471.209	6.399.186
2004	5.186.522	13.737.065	418.620	9.821.200	7.428.712
2005	2.919.272	7.201.275	439.198	9.886.342	7.622.430
TOPLAM	22.621.012	58.009.181	2.444.081	58.102.973	35.504.948

Kaynak: DETKİB;2006,Denizli İhracat Rakamları Çalışması

Denizli tekstil sektörü ihracatını toplu olarak incelersek ise 1994' ten bu yana şöyle bir gelişim izlemiştir;

Tablo 9: Denizli 1994 - 2005 Yılları Arasındaki İhracat Rakamları

YILLAR	FOB (\$)	%
1994	169.910.000	
1995	322.561.000	89%
1996	289.398.000	-10%
1997	370.173.000	27%
1998	402.197.000	8%
1999	432.729.000	7%
2000	450.517.000	4%
2001	524.877.000	16%
2002	691.479.000	31%
2003	810.648.000	17%
2004	930.071.000	14%
2005	1.000.688.000	7.5%

Kaynak: DETKİB;2006,Denizli İhracat Rakamları Çalışması

Tablo 9' dan da görüldüğü üzere ihracat rakamları yıllar itibariyle olumlu yönde gelişim gösterse de büyüme oranları artan bir trend eğiliminde değildir.

Denizli ve Türkiye ihracat rakamlarını karşılaştıracak olursak şöyle bir sonuca varabiliriz;

Tablo 10: Mal Gruplarına Göre İhracat Rakamları Açısından Türkiye ve Denizli Karşılaştırması

MAL GRUBU	TÜRKİYE		DETKİB		DETKİB / TR FOB \$ (%)
	KG	FOB \$	KG	FOB \$	
HAVLU	77.797.353	570.790.232	55.347.647	403.272.490	70,65
BORNOZ	30.528.240	335.289.881	22.221.073	237.777.416	70,92
ÇARŞAF	71.749.473	556.696.730	14.269.036	115.735.483	20,79
MUTFAK BEZLERİ	3.154.116	19.791.843	860.253	6.541.422	33,05
MASA ÖRTÜSÜ	4.932.398	43.301.420	572.634	5.978.328	13,81
DİĞER MEFRUŞAT	14.118.151	142.160.843	620.984	5.575.451	3,92
YASTIK	5.018.234	29.570.021	1.122.603	5.329.926	18,25
YATAK ÖRTÜSÜ	5.433.532	35.025.128	485.431	4.253.274	12,14
BATTANİYE	15.706.118	57.325.013	554.468	4.098.777	7,15
PERDE	14.351.757	189.853.522	275.414	2.652.515	1,40
TÜL	13.986.312	188.245.480	59.101	980.585	0,52
EL HALISI	765	3.843	0	0	0,00
GENEL TOPLAM	256.846.449	2.168.053.956	96.388.644	792.195.667	36,54

Kaynak: DETKİB;2006,Denizli İhracat Rakamları Çalışması

2000–2005 yılları arasında yapılan tekstil ve konfeksiyon ihracatı rakamları incelendiğinde görülmektedir ki yıllar itibariyle ihracat rakamları yükselmektedir. Ancak büyüme oranları artan bir eğilim izleyememektedir. Bu durumun sebepleri ve çözüm önerileri 9. Kalkınma Planında da açıkça vurgulanmaktadır. Eğitimli iş gücü, teknolojik yenilikler, makine parkı, bilişim

altyapısı, işletme sermayeleri ve kredi kullanım durumları, markalaşma, alt yapı olanakları Türkiye genelinde olduğu gibi Denizli ilinin sorunları ve sorunlara aranacak cevaplar açısından önemli kıstaslardır.

4. BÖLÜM: DENİZLİ TEKSTİL SEKTÖRÜNÜN İHRACATININ SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ

4.1. Denizli Tekstil Sektörü' nün Günümüzde Gelmiş Olduğu Nokta ve Gelecekte Rekabet Şansı

Denizli Tekstil sektörü özellikle 1970'li yıllardan sonra hızlı bir gelişme göstermiştir. Denizli Tekstil sektörü hızla gelişirken mevcut bir takım problemleri de meydana getirmiştir. Önümüzdeki yıllarda tekstil sektörünün büyümeye devam edebilmesi ve yurtdışı pazarlarda rekabet şansını yakalayabilmesi için öncelikle sektörde bulunan sorunların aşılması ve büyümenin istikrarlı bir şekilde sürdürülebilmesi gerekmektedir.

Kuruluşların öncelikli problemleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Kaliteli ve ucuz hammadde teminindeki zorluklar,
- Sermaye yetersizliği ve uygun kredi teminindeki zorluklar,

Sektörde çoğunluğu oluşturan kobi' lere baktığımızda 2005 yılı verilerine göre; işletmelerin ihracat yapmama nedenleri olarak finansal sıkıntılar ve kaynak yetersizliği olarak belirtilmesine karşın kredi kullanım yetersizliği uygun koşullu kredi imkanlarının yaratılması gerekliliğini göstermektedir (KOSGEB Saha Araştırma Çalışması Denizli İli Değerlendirme Raporu; 2005).

Bankacılık sektöründe tekstil firmalarına temkinli yaklaşımın ötesinde krediler adeta durdurulmuştur.

- Eğitilmiş işgücü, vasıflı teknik eleman yetersizliği ve profesyonel idarecilerle çalışılmaması,

Yine 2005 Kosgeb raporlarına göre Denizli' de işletme sahiplerinin eğitim durumlarına bakıldığında; çoğunluğunun ilköğretim mezunlarından oluştuğu tespit edilmiştir. Lise ve üniversite mezunlarının sayısının da dikkate değer olduğu görülmektedir. Akademik kariyer yapmış olan işletme sahiplerinin ise düşük oranda olduğu saptanmıştır.

Tablo 11: Denizli İli İşletme Sahiplerine İlişkin Öğrenim Durumu

	İŞLETME SAYISI	YÜZDE
DOKTORA	1	%0.17
YÜKSEK LİSANS	10	%1.66
ÜNİVERSİTE	169	%28.12
LİSE	186	%30.95
İLKÖĞRETİM	235	%39.10
TOPLAM	601	100%

Kaynak: KOSGEB;2005,Saha Araştırma Çalışması Denizli İli Değerlendirme Raporu

İşletme yöneticisinin eğitim durumu incelendiğinde, anket yapılan işletmelerin % 62,76' sının üniversite mezunu yönetici çalıştırdığı saptanmıştır. Akademik kariyer yapmış yöneticiler az da olsa bulunmaktadır. Çalışanların eğitim durumları incelendiğinde, toplam 23.303 çalışanın %66.542 ünü ilköğretim mezunları oluşturmaktadır. Çalışanların %18.55' i ise lise mezunu olup, üniversite ve yüksek okul mezunlarının düşük olduğu görülmektedir. Bu sonuçlar da işletmelerin beyaz yakalı personelden daha fazla mavi yakalı personel çalıştırdığını göstermektedir. Ayrıca sanayide en önemli istihdam grubunu oluşturması gereken endüstri meslek lisesi mezunlarının oranının ise % 4.71 olduğu görülmektedir. Kosgeb' in küçük ve

orta ölçekli işletmelerde yaptığı bu çalışma sektörde eğitime verilmesi gereken önemin ispatını oluşturmaktadır.

- Talep yetersizliği,
- Türkiye' de tekstil üretiminde mal farklılaşmasının sağlanması gerekmektedir. Talep yetersizliklerinin önüne geçebilmek için sektörün yatırımları artık kapasite artırımına değil tasarım, koleksiyon, ürün geliştirme, markalaşma süreçleri ve aktif pazarlamaya yapması gerekmektedir.
- Pazar yelpazesinin yeterince genişlememesi,
- İçeride ve dışarıda görülen rekabet fazlalığı,
- Teknolojinin eksikliği, yeni makine yatırımlarının yavaş olması,
- İstikrarsız hükümet politikaları,
- Pahalı enerji,

2005 yılında Kosgeb' in yaptığı araştırmaya göre Denizli' de işletmelerde % 59.95 gibi yüksek bir oranda yakıt olarak Motorin kullanmaktadır (Kosgeb Saha Araştırma Çalışması Denizli İli Değerlendirme Raporu; 2005).

2006 ya geldiğimizde İl' de doğalgaz çalışmaları başlamış olsa da çoğu işletmede kullanıma geçilemediği için yakıt giderleri büyük bir pay almaktadır.

Sanayide kullanılan elektrik fiyatına bakıldığında ise Türkiye Japonya' dan sonra ikinci sırada yer almaktadır.

- Kapasite kullanım oranının ve verimliliğin düşük olması,
- AB ve Gümrük Birliğinin getirdiği yükümlülükler,
- Pahalı teknoloji ve yedek malzeme açısından dışarıya bağımlı olunması,
- Firmaların Ar - Ge çalışmalarına önem vermemeleri. Firmaların fason üretim sürecinden kurtulup, kendi markalarını üretememeleri,

Denizli' de Kosgeb' in 2005 yılında yaptığı araştırmaya göre tescilli marka, patent veya faydalı model' e sahip işletmelerin oranı sadece % 39,36' dır ve % 16,92 si ise bu konudaki çalışmalarını sürdürmektedir.

9. Kalkınma Planı sonrası yapılan tartışmalara göre tekstil ve hazır giyim ihracat-ithalatında bugünkü trendin sürmesi halinde Türkiye' nin 2013 yılında net ithalatçı ülke haline geleceği söylenmektedir. Liderliği korumak için ise sektörün yeniden yapılanması gerekmektedir.

9. Kalkınma Planı için oluşturulan Tekstil Özel İhtisas Komisyonu, "Sektör yeniden yapılanmazsa 2013'e kadar tüm ekonomiyi de beraberinde sürükleyerek bitme noktasına gelir" uyarısında bulunmaktadır. Komisyonun hazırladığı raporda, 2007 - 2013 döneminin sektör için hayati nitelikte olduğu belirtilmektedir. "Sektör ya gün geçtikçe rekabet gücünü kaybederek kontrolsüz bir şekilde küçülecek ya da daha da güçlenmiş bir şekilde lider pozisyonunu sürdürmeye devam edecek" görüşü tekstil sektöründe çalışan firmaları huzursuz etmektedir. Tekstil ve konfeksiyondaki ithalat artışının en temel sorun olduğu vurgulanan raporda, "Böyle giderse 2013 yılında yurtiçinde Türk kumaşıyla imal edilmiş hazır giyim ve ev tekstili ürünü kalmayacaktır" görüşü vurgulanmaktadır. Raporda, sektördeki başıboş gidişin durdurulması için "A' dan Z' ye yeniden yapılanmanın" şart olduğuna dikkat çekilmektedir. Raporda dikkat çeken bazı tespitler ise şöyledir;

- Hazır giyim ve konfeksiyon sektöründe en temel maliyet kalemi hammaddeyken tekstilde hammaddenin yanı sıra insan kaynakları da önemli maliyet kaynakları arasında bulunmaktadır. Uzun dönemde sektörün maliyet yapısının uluslararası ortalamalara veya Türkiye'nin rakibi olan ülkelerin ortalamasına yaklaşması gerekmektedir. Aksi takdirde sektör, rekabet gücünü koruyamayacaktır.

- Türk tekstil ve konfeksiyon sanayii KOBİ ağırlıklı bir sektör olup, özellikle hazır giyim sanayiindeki kayıt dışılığın % 50'nin üzerinde olması nedeniyle işletme sayısı hakkındaki tahminler bile çok büyük farklılıklar göstermektedir. Verilere göre konfeksiyon sanayiinde çalışanların % 80'nine yakın bir kısmı kayıt dışı çalışmaktadır. Tekstil ve hazır giyim sektöründe ise kayıt dışı istihdam oranı yüzde 62 düzeyindedir.
- Tekstil ile hazır giyim ve konfeksiyon sektörleri birlikte değerlendirildiğinde, bu sektörlerin 2004 yılı ithalatının 7.7 milyar dolar düzeyine çıktığı görülmektedir. Bu iki sektörün toplam ithalatının 1999 yılında 3.2 milyar dolardan 2004 yılında 7.7 milyar dolara çıkması oldukça büyük bir artışın olduğunu göstermektedir. İthalat artışı iki kattan fazla olmuşken eş dönemde ihracat 9.8 milyar dolardan 17.6 milyar dolara çıkmıştır.
- Türk hazır giyim ve konfeksiyon sanayii gittikçe artan oranda ithal girdi ile çalışan bir sanayi haline gelmeye başlamıştır. 2005 yılında Türk hazır giyim ve konfeksiyon sanayiinin toplam üretiminde kullandığı tekstil malzemelerinin % 42'si, ihraç ürünlerinde kullandığı tekstil malzemelerinin de % 67'si ithalatla karşılanır hale gelmiştir.
- Tekstil Özel İhtisas Komisyonu'nun yaptığı hesaplara göre 2001 krizinden sonraki 4 yılda tekstil ve konfeksiyonda dış ticarete süren trendin aynen devam etmesi durumunda, 2013 yılında Türk tekstil sanayii teoride tamamen ölmüş olacaktır.
- Türk tekstil ve konfeksiyon sanayiinin şu anda yaşadığı en önemli güncel sorun, fiyat tutturamamasıdır. Türkiye'de üretim yaptığı takdirde maliyetlerin yüksekliği nedeniyle rekabet gücü kalmayacağı için son yıllarda üretimini tamamen veya kısmen yurtdışına (başta Özbekistan, Türkmenistan, Romanya, Bulgaristan, Mısır, Ürdün ve Çin olmak üzere) kaydıran tekstil ve konfeksiyon firması sayısı 100'ü bulmuştur.
- Dinamik bir gelişme stratejisi belirlenmediği için sektör 8. Kalkınma Planı döneminde plansız, programsız bir şekilde, sonuçta da sağlıksız bir büyüme göstermiştir. Sektörün güncel sorunlarına acilen çözüm

bulunmadığı takdirde, sektörün, arkasından tüm ekonomiyi de sürükleyerekten hızlı bir çöküntü içerisine girme tehlikesi var.

4.2. İhracatın Sürdürülebilirliğinin Sağlanması Konusunda Yapılması Gerekenler

2007 yılına geldiğimiz şu günlerde, Denizli tekstil sektörü için sadece ihracatının sürdürülebilirliği değil üretiminin ve gelişiminin sürdürülebilirliği sorun teşkil etmektedir.

Denizli tekstil sanayiinin sorunlarıyla ilgili yukarıda yapmış olduğumuz değerlendirmelerden de anlaşıldığı gibi, söz konusu sorunların bir bölümü ülke genelinde yaşanan ve daha çok yüksek faiz, sık sık değişen ekonomik kararlardan, başka bir deyişle istikrarsızlıklardan kaynaklanan veya dünya genelinde yaşanan sorunlardır. Sorunların bir bölümü ise, daha çok Denizli sanayiini ilgilendiren yerel ölçekli sorunlardır.

Bu sorunlara ilişkin çözüm önerileri şu şekilde sıralanabilir

- Kaliteli hammaddenin tekstil sanayicisine dünya fiyatları ile ulaştırılması gerekmektedir.
- Kullanılan enerji fiyatlarının dünya standartları ile aynı olması ve gecikme faiz oranlarının yüksek olmaması gerekmektedir.
- Eğitilmiş iş gücüne gerekli önem verilmeli, profesyonel idarecilerle çalışılmalı ve işletme içinde mesleki iş eğitimi uygulanmalıdır.
- Kullanılan eski teknoloji yenilenmeli, yenilenen makineler fonksiyonel olmalı ve gerekli yedek parça temininin kolay ve ucuz olduğu makineler seçilmelidir.
- Kaliteli mal üretilmeli, üretimin her aşamasında kalite kontrol tatbik edilmeli ve ithal gelen iplik ve ham kumaşlar da mutlaka kalite kontrolden geçirilmelidir.

- Tekstil ve konfeksiyon işletmelerinin kalite ve verimlilik konusuna gerekli önemi vermeleri gerekmektedir.
- Pazar yelpazesi genişletilmeli, yeni pazarlar bulunmalı, işletmelerin ihtisas fuarlarına katılması teşvik edilmelidir.
- Ucuz ve uzun vadeli finans imkanları sektöre sunulmalı, gerçekçi döviz kur politikaları izlenmelidir.
- Sektörün tüm problemleri ile ilgilenecek üniversite ve iş adamlarının ortaklığında tekstil araştırma merkezleri kurulmalıdır.
- AB ile Gümrük Birliğinin olumsuz etkilerini ortadan kaldıracak tedbirler acilen alınmalıdır.
- Firmalar kendi bünyelerinde araştırma ve geliştirme yapabilecekleri AR-GE laboratuvarlarını oluşturmalarıdır.

AR-GE faaliyetlerinin, mevcut AR-GE departmanı, ihracat oranı, ihracat rakamı, dış fuarlar katılım ve yurtdışı ofisler gibi somut kriterler dikkate alınarak desteklenmesi sağlanmalıdır.

- Firmaların kendi aralarında, içerde ve dışarıda görülen fiyat indirim rekabetinden vazgeçerek gerçek maliyetlerin üstünde satış fiyatlarını oluşturup, birlik içinde satış fiyatlarını belirlemelidirler.
- Kamu bankalarına olan borçların yeniden yapılandırılarak, iki yıl ertelenmesi gibi finansal açıdan firmaları destekleyici girişimlerde bulunulmalıdır.
- İhracat kredilerinin aracı banka olmaksızın, geçmiş yıllardaki ihracat performansı dikkate alınarak verilmesi sağlanmalıdır.
- İşletme kredilerinin, istihdamı teşvik boyutu da düşünülerek, kayıtlı istihdam rakamları baz alınarak verilmesi desteklenmelidir.
- Elektrik indirimi ve SSK primi indirimlerinin de yine mevcut istihdamı koruma mantığı ile yapılması sağlanmalıdır.
- Belli büyüklükteki firmalara araştırma enstitüsü kurmakla ilgili olarak destek verilmelidir.

- Geçmiş yıl ihracat performansına göre marka oluşturmak, ortaklıklar kurmak ve marka satın almak konusunda, uzun vadeli kredi verilmesi gündem maddesi yapılmalıdır.
- Dış pazarlarda Türk malı imajı oluşturmalı, firmalar kendi markaları ile dış pazara girebilmelidir.
- Katma değeri yüksek ve ürün çeşitliliği fazla olan konfeksiyon mamullerinin dış piyasaya sürülmesi teşvik edilmelidir.

Günümüzün gittikçe şartları ağırlaşan rekabet ortamı, uluslararası düzenlemeler ile getirilen bağlayıcı hükümler, yerel pazardan çok küresel pazara yöneliş ve ticarete sınırların genişlemesi ülkemiz bakımından özellikle tekstil sektöründe markalaşmaya olan ihtiyacın önemini daha çok ortaya koymaktadır.

Bu güne kadar markalaşmanın unsurları olarak tasarım, kalite, maliyet, tüketici profili, marka imajı, yeni yatırımlar, devlet teşvikleri, reklam ve tanıtım organizasyonları, ar-ge çalışmaları, pazarlama stratejileri ve benzeri pek çok konu öne çıkmış ve tartışılmıştır. İlk bakışta marka bir ya da birkaç sözcükten meydana gelen bir isim veya farklı harf - rakam grupları veya şekiller içeren adlandırmalar veya görsel tasarımlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Aslında marka ile işletmeler ürün ve hizmetlerinin farklılığını, fonksiyonunu, kalitesini, tüketicisine sunduğu yaşam biçimini, dinamikliğini, kalıcılığını ve benzeri pek çok unsuru ifade edebilme amacı taşımaktadırlar. Üstelik tüm bunlar sadece iç pazar ile sınırlı kalmamakta, giderek tek bir pazara dönüşen dünya geneli için geçerli hale gelmektedir.

Tekstil işletmelerinin eski üretim ve pazarlama yöntemleri ile Türkiye ve Dünya pazarlarında eskisi gibi başarılı olması beklenmemelidir. Tekstil işletmeleri önemli bir değişim süreci ile karşı karşıyadır. Bu değişimi başarılı bir şekilde gerçekleştirebilen işletmeler faaliyetlerini sürdürürken, değişime ayak uyduramayan işletmeler ise tekstil sektöründen çıkmak sonucu ile karşı karşıya kalabileceklerdir.

Gelecekte, hızlı moda hizmet veren, kaliteli üretim yapan, sürekli yenilenen şirketlerin önü açık olacaktır.

Rekabetçi senaryoda temel hedef tedarikçi yapıdan piyasa yapıcı yapıya geçilmesidir. Bu amaçla dönüşüm stratejileri içinde sektörel, işletme ve kamu stratejilerine yer verilmektedir. Dönüşüm süreci içinde sektörde üç tip işletme ortaya çıkacak ve bunların arasındaki farklar belirginleşecektir. Bu işletmeler, yerel, bölgesel, global marka sahibi işletmeler, global markalara ve alıcılara tedarik üretimi yapan işletmeler ile yurtiçinde sadece fason üretimi yapan işletmelerdir. Sektörde işletme ölçekleri büyüyecek, işletme sayıları azalacaktır. İşletmeler arasında işbirlikleri ve birleşmeler artacaktır. Tasarım alanında; tasarım kapasitesinin planlanması ve yönetimi, tasarım kapasitesinin oluşturulması, tasarımları ticarileştirilmesi önerilmektedir. Pazarlama alanında, alıcıların ve müşterinin bulunduğu noktada pazarlama ve doğrudan satış, yeni pazarlama yönetimi ve pazarlama takımları kurulması, aktif pazarların kurulması ve işletme kapasitesinin artırılması önerilmektedir. Markalaşma alanında; işletmelerde anlayış değişimi ve uzun vadeli stratejik markalaşma ve markanın konumlandırılması, marka kimliğinin belirlenmesi ve yönetimi, markalaşma ve uygun satış kanallarının seçimi ve yönetimi ve markalaşma ile işletmelerde değişim yönetimi önerilmektedir. Kamu da, sektör ve işletmelerin dönüşüm stratejileri ile uyumlu olarak üretim, tasarım, pazarlama ve markalaşma alanlarında devlet yardımları uygulamalıdır.

Bu nitelikteki işletmelerin daha düşük üretim maliyetleri ve fiyatlı ürünleri dışarıdan tedarik etmeleri ekonomik açıdan daha rasyonel olmaktadır. Bu nedenle 2015 yılına kadar olan süreçte hazır giyim sektöründe üretim tesisleri, üretim kapasitesi ve üretim, yüksek maliyetlerin bulunduğu illerden üretim maliyet koşullarının daha uygun olduğu illerde kurulması önerilen ihtisas sanayi bölgelerinde toplulaştırılmalıdır. Bu amaçla, yeni İhtisas Sanayi Bölgelerinin kurulması, bu sanayi bölgelerinde göreceli olarak daha uygun üretim koşullarının sağlanması ve büyük illerdeki üretim

tesislerinin bu bölgelere kaydırılmasının teşvik edilmesi gerekmektedir. Bu öneri aynı zamanda;

- Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planında önerilen sanayi stratejilerinin kümelenme yaklaşımı hedefi ile uyumludur.
- Büyük illerde ve özellikle İstanbul'da şehir merkezinde kalan sanayi tesislerinin orta-uzun vadede şehir dışına çıkarılması yaklaşımı ve hedefi ile uyumludur.
- AB katılım sürecinde bölgesel kalkınma stratejilerinin genel yaklaşımları ve hedefleri ile de uyumludur.

Bu yaklaşım ile hazır giyim sektöründeki işletmelerin sadece üretim tesislerinin ve birimlerinin taşınması önerilmektedir. İşletmelerin genel merkezlerinin yönetim, tasarım koleksiyon–marka, AR-GE, pazarlama–satış bölümleri itibari ile mevcut yerlerini korumaları tercih edilmelidir. Sektörün üretim yapısı içinde sadece fason üretim yapan bağımsız üretim birimlerinin (fason atölyeleri) de ağırlıklı olarak yeni ihtisas sanayi bölgelerine taşınmaları hedeflenmelidir. Hazır giyim üretiminin ihtisas sanayi bölgelerinde toplulaştırılması için aşağıdaki üretim koşulları ve destekleri sağlanmalıdır;

- Kamu, altyapısı hazırlanmış yeni ihtisas sanayi bölgeleri kurulmalı, planlanmakta olan/yapımı süren, tamamlanmış ama işletmeye alınmamış, tamamlanmış ama atıl kalmış olan organize sanayi bölgelerinden uygun yerde olanları ihtisas sanayi bölgeleri haline dönüştürülmeli ve bedelsiz arsa tahsisi yapılmalıdır.
- Üretim tesislerinin yeni ihtisas sanayi bölgelerine taşınması yeni yatırım olarak kabul edilmeli ve yatırım desteklerinden yararlanmalıdır.

- İhtisas sanayi bölgelerinde asgari ücret vergi ve SSK prim ödemelerinden muaf olmalı ve bölgesel asgari ücret uygulanmalıdır.
- İhtisas sanayi bölgelerindeki İşletmeler zorunlu istihdam koşullarından muaf tutulmalı veya zorunlu istihdam edilenlerin vergi ve SSK yükleri devlet tarafından karşılanmalıdır.
- İhtisas sanayi bölgelerindeki faaliyet gelirleri ilk iki yıl kurumlar vergisinden muaf olmalıdır.
- İhtisas sanayi bölgelerinde enerji kullanımında ilk beş yıl yüzde 50 devlet desteği sağlanmalıdır.
- Kapalı üretim alanları yatırımı ile taşınma harcamalarının karşılanması için 2 yıl vadeli uygun koşullar ile özel yatırım ve taşınma kredileri kullanılmalıdır.
- Taşınacak olan ve sadece fason üretici niteliğinde çalışan işletmelerde sözleşmeli üretim alım garantisi anlaşmaları aranmalıdır (Türkiye Giyim Sanayicileri Derneği Sektörel Haber Bülteni; 2007).

Bu noktada Denizli Tekstil işletmeleri;

- Maliyet ve fiyat düşürme yönlü rekabetten kaçınılarak, farklılığa dayalı rekabete odaklanmalı, ucuz, sıradan ve kitlesel olarak üretilen tekstil ürünleri yerine, İtalya ve Fransa örneğinde olduğu gibi moda, marka ve kişisel isteklerin ön planda olduğu tekstil ürünlerine odaklanarak üründe farklılık ile rekabet avantajları sağlamalı,
- Katma değeri yüksek tekstil ve hazır giyim ürünleri geliştirmeye çalışmalı ve bu yönde ÜR-GE çalışmalarına (ürün geliştirme) önem

vermeli, sürekli yeni model ve çok çeşitli ürünler sunmalı, yanmayan, terletmeyen teknik tekstil ve hazır giyim ürünlerine daha fazla yönelmeli ve bu şekilde rakip işletmelere göre önemli farklılıklar yaratmaya çalışmalıdır.

Kalite, moda, tasarım, tanıtım ve markalaşma çok önemli olgulardır. Ama teknolojinin gerisinde kalınırsa yapabilecek fazla bir şey kalmamaktadır. Araştırma ve geliştirmenin önemi tartışma götürmez bir gerçektir. Üretilen ürünlerde daha yüksek kalite ve üretim teknolojisindeki yenilikler kolaylıkla gerçekleşmemektedir. Bunun devlet ve bilim adamı ayağının da olması gerekmektedir.

İnsanların artık sadece örtünmek ve süslenmek için giyinmediğinin farkında olunmalıdır. İnsanlar giysilerin kendilerine başta sağlık, güvenlik ve bilişim alanlarında olmak üzere, ek hizmetler de vermesini, ek fonksiyonlar da sağlamasını istemektedir. Bu trendin ağırlığı ve önemi her geçen gün artmaktadır. Klasik üretim yapmak yerine, yüksek performanslı teknik tekstillerin araştırılıp geliştirilmesine önem vererek farklılaşma sağlanmalıdır.

Fonksiyonel tekstil dışındaki diğer öneri ise 'akıllı tekstil' ürünleri de denen teknik tekstiller olabilmektedir. Bu ürünler, tekstili elektronik ve teknoloji ile buluşturmaktadır. Geçmişte teknik tekstillerin kullanım alanları, çadır, tente, yelken, çuval, halat, urgan... gibi az sayıdaki ürünle kısıtlı kalmışken. Günümüzde ise dünyada kullanılan liflerin yüzde 25'ten fazlası teknik tekstiller için kullanılmaktadır. Bu alandaki ilginç üretilere örnek verecek olursak mesela bu yöntemle yapılan askerî kıyafetler, yaralanan askerî merkeze bildirebilmektedir. Evde düşüp bir yerini kıran veya bayılan yaşlı insanların durumunu acil servislere haber verebilmektedir. İklim'e göre vücut sıcaklığını ayarlayan kıyafetler bulunmaktadır. Güneş ışığına göre, aynen color matik gözlüklerde olduğu gibi, odaya giren ışığı ayarlayan perdeler de bu türe örnek verilebilir.

Tekstil sektöründe yakın bir zamanda nano teknoloji ürünleriyle tanışacağımız muhakkaktır. Kimyasal silahların etkisini filtre edebilen, lazer silahının doğrultulduğu adresi gösteren üniformalar, kalp krizi anında kalp masajı yapabilen elbiseler ve daha nice türleri denenmektedir. Bugün keşif ve başlangıç aşamasında olan nano teknoloji ile elyaf ve elbise üretiminin yakın zamanda yaygınlaşacağı, yeni bir çığır açacağı muhakkaktır. İşte o günlere şimdiden hazırlıklı olmak gerekmektedir. Önce sektördeki sıkıntıları aşmak, sonra da Doğu'daki ve Batı'daki rakipleri geçmek için hareket edilmelidir. Bu konuda yapılması gerekenler bellidir. Bilimsel ve beşeri alt yapıyı kurmak, planlı yatırım, kalite ve markaya odaklanmak, farklılıklar, özgün tasarım ve yeni pazarlara açılmak. Ve mutlaka ve mutlaka sektör-devlet ve bilim dünyası arasında sıkı işbirliği gerekmektedir.

- Kısa vadede çalışan müşterilere yönelip, hizmette farklılık ile belirli bir oranda rekabet avantajı sağlanmalı,
- Ölçek ekonomilerini en iyi şekilde kullanarak, işletmelerin ve çalışanların verimliliklerini daha fazla arttırarak Çin'e göre maliyet dezavantajını düşürmeye çalışmalı,
- ·Marka yaratmaya çalışmalı ancak yerel/bölgesel pazarlarda marka olmadan uluslar arası marka yaratmaya çalışmamalı ve bu şekilde ihracatları içindeki fason üretimin payını azaltmalıdır.

Markalaşma sürecine geçiş adım adım gerçekleşmelidir. Markalaşma yerine ilk aşamada hızlı teslimat ile rekabet ortamında yerli şirketlerin ayakta kalabilmesi sağlanmalıdır. Nedeni ise markalaşma en tepe noktada yer almaktadır. Denizli deki tekstil üreticilerinin büyük bir kısmı ara noktaları atlayarak hemen tepeye çıkmaya çalışmaktadırlar. Bu mümkün değildir. Çünkü kaliteli üretim, reklam ve kendi logomuzu basmakla marka olunamamaktadır.

Türkiye'deki birçok tekstil şirketlerin sırayla fasoncu, kaliteli fasoncu, hızlı teslimatçı, koleksiyoncu ve marka aşamalarından geçmesi

gerekmektedir Fason üretim, şirketlerin markalara üretim yapmasıdır. Kaliteli fasoncu şirketler, üretimi kaliteli şekilde yapar. Hızlı teslimat yapan fasoncular üretimi hem kaliteli hem de en hızlı şekilde gerçekleştirir. Koleksiyoncular ise kendi koleksiyonlarını hazırlayarak markalara farklı alternatifler sunarlar. En son aşamada ise marka olunur. Bu aşamaları atlayarak marka olmak ilk aşamada mümkün görünmemektedir.

Türk tekstili üretim ve pazarlama hedeflerini katma değeri yüksek ürünlere kaydırmak zorundadır. Markalaşma için gerekli olan ön aşamaları geçip bir sonraki adım da markalaşmaya odaklanmalıdırlar.

- İşletmenin büyüklüğü, finansal gücü vb. özelliklere göre alıcılar ve/veya rakipler ile çok iyi stratejik işbirlikleri (tedarikte, üretimde, pazarlamada, dağıtımda vb. alanlarda) kurulmaya çalışmalıdırlar.
- Uluslararası tedarik zinciri yaratarak, hammadde ve bazı katma değeri düşük süreçleri, ölçek ekonomilerinin güçlü olduğu ülkelerden tedarik edilebilmelidirler.
- Mevcut atıl kapasitelerin belirlenip, bunların iyi bir organizasyonla üretime katılması sağlanarak en azından sabit maliyetlere katkı yapması sağlanmalı,
- İyi bir maliyet sistemi (maliyet muhasebesi) kurarak maliyetlerin daha iyi yönetilmesi sağlanmalı,
- Üretim takip yazılımları ile daha çevik bir organizasyon yapısı sağlanmalı,
- Mevcut pazar ülkelerinde konuşlanmış iyi bir pazarlama satış-pazarlama ağı kurmaya çalışmalı,
- Müşterilerle çok iyi bir ilişki kurulmalı ve hatta bu durum dostluk ve ortaklık seviyesine ulaştırılmaya çalışılmalıdır (Barutçu,2004).

SONUÇ

Denizli Kenti 1985 sonrası gösterdiği hızlı gelişme temposu ile bugün gerçekten sıçrama yapmış bir “kaplan” durumundadır. Kentin coğrafi konumu, çevresindeki Aydın, Afyon, Burdur, Uşak, Isparta gibi illeri kapsayan bölge içinde başlı başına ciddi bir merkez olmaya aday görünmektedir. Ancak, sağlanan bu başarılarla rağmen Denizli henüz bir metropol ya da yarı-metropol olmanın gerektirdiği kurumlaşma ve alt yapıya sahip görünmemektedir. Denizli’ nin mevcut sanayi yapısının geldiği düzeyin ilerlemesi, kentin nitelikli iş gücünü çekebilecek unsurlara sahip olmasına büyük ölçüde bağlı bulunmaktadır. İlk ve orta düzeydeki eğitim kurumlarının niteliklerinin yükselmesi, yüksek öğretimin evrensel normlara getirilmesi bu süreçte önemli unsurlardır. Ayrıca, kentin kültürel altyapısının genel olarak geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Karayolu ulaşımındaki olumlu gelişmelere rağmen havayolu bağlantısının zayıf olması önemli bir eksiklik olarak görünmektedir. Belediye ve diğer yerel kamu kuruluşlarının sunduğu hizmetlerin nitelik ve nicelik olarak yükseltilmesi yanında söz konusu kuruluşların düzenleyici işlevlerinin güçlendirilmesi gelişme sürecine olumlu katkıda bulunacaktır. Denizli’ de tekstil yatırımlarına devam edilmeli, yatırımlar yoğunlaştırılmalıdır. Tekstil sektörünün günümüzde karşı karşıya kaldığı sorunlar ve izlediği yol tartışılacak olursa Denizli’ de gerekli önlemlerin alınmaması halinde on yıl sonra tekstil sektörü ve tekstil sektöründeki ihracat sürdürülebilirliğini kaybedecektir. Bunun için Özel İhtisas komisyonu, Belediye, Üniversite, Ticaret Odası ve özel sektör girişimcileri birlikte hareket etmek zorundadır. Bankalar ile yapılacak anlaşmalarla özel kredi programları oluşturulmalı ve bankaların tekstil sektörüne olan güveni yeniden inşaa edilmelidir. Tekstil sektörünün yapı taşları sağlam bir biçimde yeniden yapılandırılmalı rekabet gücü geri kazandırılmalıdır. Özellikle markalaşma ve

farklılaşmaya ağırlık verilerek fiyata kaybedilen rekabet gücü geri kazanılmalıdır.

KAYNAKÇA

ASLANOĞLU, Mehmet

1997 "Esnek Uzmanlaşma Yaklaşımı Açısından Denizli Havlu Dokuma Sanayinin Analizi "

21. Yüzyıla Doğru Denizli Sanayi Sempozyumu, Denizli: TMMOB, MMO yayını, s. 185-190

BATMAZ, Nihat ve A. ÖZCAN

1995 *Gelişimi, Üretim Yapısı ve Sorunlarıyla Denizli Ekonomisi*

1997 "Denizli Sanayi'nin Yapısal Özellikleri ve Sorunları"

21. Yüzyıla Doğru Denizli Sanayi Sempozyumu, Denizli: TMMOB, MMO yayını, s.302-313

BRAKMAN, Steven ve H. GARRETSEN ve C. MARREWİJK

2001 *An Introduction to Geographical Economics*

CEYLAN, Tülay

1997 "Denizli Ekonomisinde Entegre Sürdürülebilir Gelişme"

21. Yüzyıla Doğru Denizli Sanayi Sempozyumu, Denizli: TMMOB, MMO yayını, s. 345-350

DETKİB

2006 Yılı Yayınlanmamış İhracat Çalışmaları

Denizli Ticaret Odası Yayınları 32

2005 Ekonomik Yönü ile Denizli

DİE

1997 Ekonomik ve Sosyal Göstergeler: Denizli

DİNLER, Zeynel

2001 . *Bölgesel İktisat.*

DPT

2003 İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması
Araştırması

2006 İllerde Öne Çıkan Sanayi Sektörleri

EGEV Yayınları

2003 Ege Bölgesi Gelişim Projesi Çalışmaları

ERAYDIN, Ayda

2002 "Yeni Sanayi Odakları: Yerel Kalkınmanın Yeniden
Kavramlaştırılması"

ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayını

ERARI, Ferhat

1997 " Denizli'nin Ekonomik Gelişmesini Hızlandırmak Amacı ile
Alınması Gereken Tedbirler"

Denizli İlinin Ekonomik Gelişmesi, Seminer, Denizli İktisadi Araştırma Vakfı

GÜLCAN, Yaprak ve C. ALDEMİR

2004 "Bölgesel Gelişmede Ekonomik Göstergeler ile Yerel Kültür
Özellikleri Arasındaki İlişkiler: Aydın ve Denizli Örnekleri

Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu 1, Sayı 1

ILDIRAR, Mustafa

2004 Bölgesel Kalkınma ve Gelişme Stratejileri

KARAALP, İhsan ;N. BATMAZ

“Denizli Ekonomisinin Sanayileşme Süreci ve Dış Ticaretteki Payı”
Pamukkale Üniversitesi İ.İ.B.F. yayınları

KOSGEB

2005 Saha Araştırma Çalışması Denizli İli Değerlendirme Raporu

KÜÇÜKER, Celal

Kentsel Büyüme Dinamikleri
Endüstriyel Kümelenme Yaklaşımları: Bir Değerlendirme
Türkiye’ de Kentsel Ekonomik Gelişmeler
1998 “Anadolu’da Hızla Sanayileşen Kentler: Denizli Örneği”
Türkiye Ekonomi Kurumu

MMO

1999 Denizli’de Sanayileşme ve Kentleşme Sempozyumu Bildiriler

MUTLUER, Mustafa

1995 *Gelişimi, Yapısı ve Sorunlarıyla Denizli Sanayi*
2003 “Denizli Sanayi Performansının Küreselleşme ve Yeni Sanayi
Odakları Açısından Değerlendirilmesi

ÖZGÜR, Hüseyin

2003 “Türkiye Hakkında Kent Ekonomisi Lisansüstü Tezlerine Dair Bir
Bibliyografya Denemesi”

ÖZGÜR, Hüseyin, F. ERDAL

2005 "Yerel ve Bölgesel Ekonomik Büyüme ve Gelişme Teorileri

PAMUK, Şevket

1998 "Denizli ve Gaziantep'te Sanayileşmenin Yakın Tarihi"
Yeni Sanayi Odakları Uluslar arası Semineri, SPK

TÜRKİYE GİYİM SANAYİCİLERİ DERNEĞİ

Sektörel Haber Bülteni; 2007

ÖZET

GÜNCAN, Çiğdem. Denizli İlindeki Tekstil Sektöründe İhracat ve İhracatın Sürdürülebilirliği, Yüksek Lisans, Ankara, 2007

Batıda Yeni Sanayi Odaklarının oluşmasında, Fordist üretim sisteminin krize girişı ve post-fordist üretim sistemine geçiş, neo-liberal iktisat politikasının uygulanması ve küreselleşme ile elektronik ticaretin gelişmesi, önemli faktörler olarak ortaya çıkmaktadır. Bu faktörler ülkemizde de Yeni Sanayi Odaklarının canlanmasında önem arz etmektedir.

Gelişmiş bir yöre olan Ege bölgesinde yer alan Denizli, tekstil alanında ihracata yönelen, KOBİ' lerin yoğun olarak bulunduğu bir sanayi odağıdır. Denizli' nin gelişmesinde itici faktör sadece hammaddeye yakınlık olmayıp, uzmanlaşmaya dayalı olarak dış pazara açılmayı başarabilen dinamik bir "girişimcilik gücü" olarak kendini göstermektedir.

Günümüzde oluşan rekabet koşulları gereği bu gücü devam ettirebilmesi için Denizli Tekstil sektörünün markalaşma ve ar-ge çalışmalarına ağırlık vermesi gerekmektedir.

Anahtar kelimeler:

1. İhracat
2. Büyüme
3. Sürdürülebilirlik

ABSTRACT

GÜNCAN, Çiğdem. Export and Sustainability of Export in Textile Industry of City of Denizli, Master Thesis., Ankara, 2007

Crisis in Fordist production system and change over post-fordist production system, application of neo-liberal economical policies and development of globalism and electronic commerce are seen to be major factors in evolution of New Industrial Focuses in West. These factors are also important in growth of New Industrial Focuses in our country.

Denizli, which is located in a developed area, Aegen Region, is an industrial focal point which tends exportation in textile and is a highly dense SME area. Nearness to raw material should not be the only major factor in development of Denizli, but also must show itself as a dynamic power of enterprising, which is able to export relying on specialization.

To be able to continue this power of enterprising against developing competitive conditions in today's world, textile industry in Denizli should consider creation of brand and R&D issues more important.

Keywords:

1. Export
2. Growth
3. Sustainability